

In dit nummer o.a.

Kroniek

Kerk in verandering
Groeimodel exit

Thema

Fundamenteel bouwen

Rondblik

Interkerkelijke samenwerking bij
evangelisatie

Korte boekbespreking

Thuis in Gods huis

Boek van de maand

Een christelijke hermeneutiek van het
Oude Testament

Persrevue

Publiek opkomen voor Gods goede
gebod, ook m.b.t. homoseksualiteit
De gezonde leer: voor hoofd en hart
Kinderen krijgen? Ja graag!

**Denk aan het woord, tot uw dienaar
gesproken,
waarmee u mij hoop hebt gegeven.
Dit is de troost in mijn ellende:
dat uw belofte mij doet leven.
Al lachen de hoogmoedigen mij ook
uit,
ik wijk niet af van uw wet.
Ik denk aan uw eeuwige voorschrif-
ten,
HEER, daarin vind ik troost.**

Psalm 119:49-52

**Vasthouden aan het Woord van
God. Niet alleen in goede, maar
ook in kwade dagen. Soms tegen je
innerlijke gevoelens en de goedbe-
doelde adviezen van je omgeving
in. Dat kan een christen niet op
eigen kracht. Het is een wonder dat
alleen de Heilige Geest bewerken
kan. Het is deze Geest die de psalm-
dichter inspireerde en die ons zijn
lied op de lippen legt.**

Geen welvaarts- evangelie

De dichter van Psalm 119 bezingt
het Woord van de HERE. Hij is vol van

Nader Bekeken

Gods Woord doet leven

wat de HERE heeft gezegd, verordend,
bevelen, beloofd, ingesteld, onderwezen,
geregeld en uitgesproken. In wat voor
omstandigheden en in welke vorm Gods
woorden op hem afkwamen, Gods
woorden waren zijn vreugde en houvast.
Die wezen hem de weg uit de ellende.
Iedere dag leert hij nog nieuwe dingen.
Van alles valt tegen en blijkt gevaren
en zonde in zich te dragen. Maar Gods

Woord is helder en zuiver. Woorden van
mensen hebben een uiterste houdbaar-
heidsdatum en een beperkt bereik, maar
Gods Woord houdt eeuwig stand en is
grenzeloos ruim.

Wat had de dichter de HERE lief! Je
zou zeggen: als er iemand recht had op
een gezegend en geslaagd leven, dan hij
wel. Kun je dichter bij de HERE leven
dan hij? En begint hij zijn psalm ook
niet met: Gelukkig wie de volmaakte
weg gaan en leven naar Gods wet?! Wat
moet deze dichter gelukkig geweest zijn!

Dat wás hij ook! Maar *anders* dan

Schriftlicht

P. Niemeijer

Nader Bekeken *colofon*

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 keer per jaar. De Stichting geeft tevens een serie Cahiers uit tot versterking van het gereformeerde leven.

Dagelijks Bestuur van de Stichting Woord en Wereld

Dr. ir. H.B. Driessen, voorzitter
Ds. H. Pathuis, secretaris
W.A. Dreschler, penningmeester

Redactie Nader Bekeken

Dr. H.J.C.C.J. Wilschut, eindredactie
Drs. H.J. Boiten
Ds. C. van Dijk
Dr. A.N. Hendriks
Drs. J.W. van der Jagt
Ds. P.L. Storm
M.J.A. Zwikstra-de Weger

Redactiesecretariaat

Dr. J. Kooistra
Hemsterhuislaan 3, 9752 NA Haren
Tel.: 050-5344508
E-mail: jkooistravis@home.nl

Medewerkers Nader Bekeken

Ds. J. Beekhuis, Amersfoort
Ds. C. van den Berg, Amersfoort
Ds. H. van den Berg, Berkel en Rodenrijs
Drs. L. Bezemer, Wezep
Drs. F.J. Bijzet, Emmen
A.C. Breen, Armadale, WA
Drs. J.J. Burger, Axel
Prof. drs. D. Deddens, Assen
Dr. ir. H.B. Driessen, Apeldoorn
Ds. H. Drost, Rivne, Oekraïne
Ds. K. Folkersma, Spakenburg
Ds. G.E. Geerds, Ommen
Drs. B.P. Hagens, Soest
Ds. M. Heemskerck, Nijkerk
Drs. P.A. Heij, Soest
Drs. A. Kamer, Hoogland
Prof. J. Kamphuis, Ommen
Ds. J.H. Kuiper, Assen
Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen
A. van Leeuwen, Papendrecht
Drs. H. van Leeuwen, Berkel en Rodenrijs
Drs. M. Nap, Leusden
Ds. P. Niemeijer, Den Helder
Prof. dr. F. van der Pol, Hattem
Ds. R.Th. Pos, Rijnsburg
Ds. P. Schelling, Amersfoort
G.J. Schutte, Zeist
Ds. M.H. Sliggers, Hoevelaken
G. Slings, Papendrecht
J. Veenstra, Emmen
Ds. J. Wesseling, Putten
Ds. Joh. de Wolf, Amersfoort
Ds. G. Zomer Jzn, 's-Hertogenbosch

Vormgeving, fotografie: Studio Bert Gort BNO, Leek
Internet: www.woordenwereld.nl

Hier is een register op alle jaargangen beschikbaar.

Druk en administratie: Scholma Druk bv, Postbus 7, 9780 AA Bedum, tel. 050-301 36 36

Cd: Nader Bekeken is ook op cd verkrijgbaar.

Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden en Slechtzienden, postbus 131, 3850 AC Ermelo, tel. 0341-565499

Abonnementen: Postbus 7, 9780 AA Bedum, Telefoon 050-301 36 36. E-mail: woordenwereld@scholma.nl

Abonnementenprijs: acceptgiro 33,00 machtiging 32,00

Nader Bekeken, tevens
abonn. op de cahiers 29,00 25,75
Studenten Nader Bekeken 15,50 14,50
Cahiers 7,00 6,75
Losse verkoop cahiers 9,25 8,25
Abonnees die cahiers nabestellen: 7,00 + porto
Bankrekening 39.50.36.046 Hardinxveld-Giessendam.
Het abonnement loopt per kalenderjaar; opzeggen schriftelijk of via e-mail voor 1 december.
ISSN 1380 - 3034

velen denken. Zijn geluk en rijkdom lagen niet in een leven zonder zorg en tegenslag. Ook niet in een vlotte oplossing van al zijn problemen. In onze tekst spreekt hij over ellende waar hij middenin zit. Hij heeft *troost* nodig. In de rest van de psalm horen we hem zeggen dat hij vernederd is door God. Zie mijn ellende en red mij, smeekt hij de HERE. Strijd voor mij en verlos mij toch, houd mij in leven, zoals U beloofd hebt. De psalmist wordt vervolgd en gehoond. Hij voelt zich een paria.

Dat is een ander plaatje van een christen dan vandaag wel gehanteerd wordt. Er zijn er die doen alsof Gods Woord ons in dit leven genezing en voorspoed belooft. God is de leverancier van een fijne baan, van succes in je leven, van een gelukkig gevoel, van een leven waarin je eigenlijk geen moeite meer zou moeten hebben, omdat God die als sneeuw voor de zon zou doen verdwijnen. Zo wordt Hij aangeprezen. En zo wordt Hij aan je voorgehouden als je moeite kent. Als je niet geneest op je gebed, ben je niet genoeg op Christus gericht. Als je een zwaar gevecht te leveren hebt en je offers moet getroosten, kan dat toch niet Gods wil zijn: de HERE wil toch niet dat je moe wordt van de strijd? Geloven moet toch gelukkig maken?!

Zulke verwachtingen verraden de invloed van de tijdgeest. Offers brengen, de minste zijn, dienstbetoon, simpele trouw zonder spektakel, volhouden wat het ook kost, eerlijk zijn tegen alles in: dat zijn toch truttige waarden? Die armoe hoeft je jezelf toch niet aan te doen? Dat wordt toch vandaag van niemand meer gevraagd? Als je moet kiezen tussen geluk en gehoorzaamheid, dan heeft geluk toch de voorrang? Moeiten zijn er om uit de weg te gaan. En dat kán toch ook vandaag? Een leven met genot en zonder pijn? Dat is toch ook waar ieder mens recht op heeft? Maak het jezelf niet moeilijk door je aan Gods bevelen te houden en door terug te vallen op wat niet meer dan beloften zijn. Kies voor het geluk!

Vasthouden

De dichter van Psalm 119 is iemand die zijn vreugde en geluk niet zet *tegenover* het bewaren van Gods geboden. Hij vindt zijn vreugde juist *in* het leven naar Gods wil. Dát is zijn hoogst ver-

langen. Ook in moeite en druk zit Gods gebod hem niet in de weg, en betekent zijn trouw aan de HERE niet dat hij zich gebonden of bekneld voelt. Gods gebod en Gods nabijheid is juist zijn houvast. Al schrompel ik weg als een leren zak in de rook, zingt hij, uw wetten vergeet ik niet. Zonder vreugde in uw wet zou ik nooit uit mijn ellende komen. Juist toen ik vernederd werd, leerde ik des te dieper uw wetten kennen, en hun rijkdom. Ik haat elk pad dat er leuk uitziet en mij van ellende lijkt te verlossen, maar waardoor ik U kwijtraak. Bewaar me voor schijngeluk, voor de weg van de minste weerstand. Laat mij uw weg blijven gaan.

Met dit gebed wijst de dichter van Psalm 119 boven zichzelf uit op onze Here Jezus Christus. Want het kost ons weinig moeite om in deze psalm Hém te horen zingen. Hoe heeft Hij Zich tijdens zijn leven in deze gebroken wereld geschikt naar zijn Vaders wil. Hij was trouw en bleef gehoorzaam aan zijn opdracht. De wil van zijn Vader doen: dat was zijn diepst verlangen. Zelfs toen het Hem aan het kruis bracht. Ook toen bleef Hij belijden: Mijn hartstocht voor U verteert Mij, letterlijk! Maar uw woord is volkomen zuiver, Ik heb het lief.

Deze Christus heeft voor ons Gods wet volkomen vervuld. Op ons rust niet meer de dreiging van Gods vloek als wij tekortschieten. Wij mogen naar Hem vluchten en in Hem vergeving en verzoening vinden. En Hij vernieuwt ons naar zijn beeld. Uit zijn doorboorde handen krijgen we Gods geboden aangereikt. Hij roept ons Hem te volgen en ons kruis blijmoedig op te pakken. Zijn Geest zaait in ons hart de liefde voor Gods Woord. Hij leert het ons de dichter na te zingen: Al ben ik in nood en al dreigt er gevaar, uw geboden, HERE, verheugen mij. Uw richtlijnen zijn rechtvaardig tot in eeuwigheid, geef mij inzicht en ik zal leven.

Misleidende hoogmoed

De dichter is niet alleen op de wereld. Er zijn vrienden die net als hij de HERE vrezen en zich houden aan zijn regels. Maar er zijn ook hoogmoedigen die hem uitlachen en in het nauw drijven. We komen ze ook op andere plaatsen in de psalm tegen. Het zijn geen heidenen van buiten, maar mensen binnen Israël! Kerkmensen. Ze leven niet

op grote en veilige afstand van de dichter. Ze verkeren in zijn directe omgeving en zitten hem dwars.

Hoogmoedigen. Dat woord typeert hun opstelling. Het zijn mensen - kerkmensen! - die niet willen buigen voor God en zijn Woord. Zij gaan hun eigen gang. Hun opvattingen zijn boven kritiek verheven. Ze werpen zich zelfs op als rechters boven God. Ze hebben God en Christus niet nodig. De psalmist beleeft hun optreden als een aanvechting. Met hun redeneringen proberen ze hem zijn houvast in God te ontnemen en hem los te weken van God.

Ze zeggen bij zijn ellende bijvoorbeeld: Ach man, om je ellende hoef je je niet druk te maken. Je hebt toch altijd goed geleefd? Je bent toch een waardevol mens? Waarom doe je zo paniekerig? Je bent een veel te goed mens om verloren te gaan. Je wordt niet verwezen naar Christus. Je wordt verwezen naar een soort algemeen positief denken. Of naar je eigen goedheid in het verleden. Pure menselijke hoogmoed. Alsof er redding is buiten Christus. Het is ook heel triest. Want wat gaat iemand denken die zo wordt 'getroost'? Héb ik eigenlijk wel goed geleefd? Was het geen eigenbelang? En de angst slaat toe! Méér nog dan daarvoor!

Een ander zegt: Laat de ellende waarin je verkeert, je prikkelen om er een schepje bovenop te doen in je christen-zijn. Houd op te treuren en jezelf te beklagen. Zet je met extra energie in voor kerk en koninkrijk. Zo word je opgejut. Je moet je niet aanstellen. Als jij je het vuur uit je sloffen loopt en voldoende voor de Here en zijn kerk betekent, dan zit het toch wel goed? Daar gaat de Here toch niet aan voorbij?! Alweer een hoogmoedige redenering. Een die het heil niet bij de Here Christus zoekt, maar in eigen vroomheid en eigen actie. Vrome slavernij!

Een derde komt met weer een andere redenering. Die ellende waar je in zit, komt door je eigen schuld. Geef dat nou maar toe. Belijd wat je fout gedaan hebt. Deze ellende komt niet vanzelf. Daar heb je het naar gemaakt. Is het niet vaak onze eerste reactie als ons een slag treft: waaraan heb ik dit *verdiend*? Je gaat op zoek naar dingen die je verkeerd gedaan hebt of ten onrechte nagelaten. En als je niks vindt, krijg je alleen maar een grotere hekel aan jezelf: ik heb zelfs mijn eigen zonden al niet meer door. Of je gaat je vuist ballen naar de Here in de

hemel: Hij slaat me zonder reden! Wat een onrecht. Maar ook dit is hoogmoed. Je wilt je niet toevertrouwen aan God. Je wilt Hem kunnen narekenen. En je denkt dat je dat kunt. Intussen doe je alsof God, na de betaling door Christus, nog een aanvullende nota stuurt, die je zélf moet voldoen. Alsof Gods genade niet genoeg zou zijn, en alsof naast het werk van Christus ook jij nog zou moeten en kunnen boeten! Dan denk je echt te hoog van jezelf en te gering van de Here Jezus.

Nog weer een ander zegt: Ik heb veel bewondering voor wat je allemaal gedaan en jezelf ontzegd hebt. Maar dat heeft nu lang genoeg geduurd. Het moet ook een keer ophouden! Dit is toch geen leven...! Alsof wij ooit in dít leven het kruis te boven komen. Alsof wij onderweg naar de glorie van Christus, nú niet hebben te delen in zijn lijden. Alsof we als slaven het beter zouden krijgen dan onze Meester! Zo hoogmoedig zijn we toch niet?!

Botte hoogmoed

Hoogmoedigen kunnen ook veel botter te werk gaan. In vers 51 bespotten ze de dichter en lachen hem uit. Waar is die God van je? Je bent zo vroom en gelovig! Waarom laat Hij je dan zitten? Waarom heeft Hij dit niet voorkomen? Is Hij helemaal niet zo machtig als jij altijd zegt? Hij belooft je wel van alles en zegt wel dat je zijn kind bent, maar wat zie je daarvan?! Pure hoogmoed! Hoe durven ze zo over de HERE en over zijn verbond en trouw te spreken?

Ze kunnen je ook op een andere manier bespotten of uitlachen. Als jij met iets niet mee wilt doen omdat je je aan Gods geboden houdt, of als je dingen die je verkeerd gedaan hebt, eerlijk rechtzet, of als je het opneemt voor mensen die kwetsbaar zijn of schade geleden hebben, en je komt op die manier door je leven als kind van God in de problemen, dan kunnen ze je uitlachen om je vroomheid. Ze vinden je onzake-lijk, een *loser*. Als zelfbewuste zakenlui of als stoere binken willen ze niks met je te maken hebben. En je hebt het helemaal gedaan als je met jouw opstelling of jouw opkomen voor andere mensen die stoere binken in de problemen brengt. Dan blijft het niet bij spotten en uitlachen. Wie kent het niet van zijn werk of in zijn omgeving?!

Nader Bekeken inhoud

Schriftlicht

Gods Woord doet leven 1
P. Niemeijer

Kroniek

Kerk in verandering 5
Groeimodel exit 9
H.J.C.C.J. Wilschut

Thema

Fundamenteel bouwen 11
J.W. van der Jagt

Column

Goesting 15
G. Zomer

Rondblik

Interkerkelijke samenwerking bij evangelisatie
Historische achtergrond (artikel 26 KO) 16
S.M. Alserda

Korte boekbespreking

Thuis in Gods huis 20
M.J.A. Zwikstra-de Weger

Boek van de maand

Een christelijke hermeneutiek van het Oude Testament 22
Joh. de Wolf

Gedicht

Schuilen. Geert Boogaard 25
G. Slings

Persrevue

Publiek opkomen voor Gods goede gebod, ook m.b.t. homoseksualiteit 26
De gezonde leer: voor hoofd en hart 28
Kinderen krijgen? Ja graag! 30
P.L. Storm

Job alleen maar uit de cirkel waarin hij gevangen zit: een cirkel waarin alles om *Job* en om *Jobs vragen en situatie* draaide. De HERE opende Jobs oog voor de glorie en de macht en de wijsheid van de *Schepper en Verlosser* van Job. Dáárvan moest Job doordrongen worden. Hij moest zien wie de HERE was. En zich aan Hem leren toevertrouwen. Ook zonder te begrijpen! Weet wie de HERE is en vertrouw je aan Hem toe, Job. Dát is het medicijn tegen alle hoogmoed waarin wij telkens weer verstrikt zitten. Vertrouw de HERE op zijn woord. Hij is het waard: de Vader van onze Here Jezus Christus.

Later, in het Nieuwe Testament, zal de apostel Paulus worstelen met een doorn die hem in het vlees gestoken is, en die hem dwarszit en beperkt in zijn functioneren als apostel. Paulus smeekt en smeekt en smeekt om ervan verlost te worden. Maar de Here zegt: Mijn genade is genoeg. Dat is geen opdracht: aan mijn genade *moet* je genoeg hebben. Het is een *belofte*: je hebt niet meer dan mijn genade nodig. Als je mijn genade hebt, heb je genoeg om te leven en te werken in mijn dienst. Als Ik dat zeg, zegt de Here, dan kun je daarop aan. In wat voor omstandigheden je je ook bevindt. Hoe klein en zwak je van jezelf ook bent. Hoeveel je je ook moet ontzeggen en hoeveel geduld en uithoudingsvermogen van je gevergd worden. Mijn genade is genoeg. Dat is een garantie! Durf het maar aan met Mij en met mijn genade.

Het is een woord van eeuwen her, die tekst van ons. Maar het is ook tot ons gesproken. Opdat we het rechtstreeks overnemen en ook zelf tegen de HERE zeggen, in ónze situatie anno 2008: Denk, HERE, aan het woord, gesproken ook tot mij. U hebt me er hoop door gegeven. Mijn troost in mijn ellende is uw belofte die me leven doet. Ook al lachen hoogmoedigen me uit, ik wijk niet van uw wet. Want die heb ik lief, van ganser harte. Omdat ik U liefheb, Vader van mijn Heiland Jezus Christus!

De apostel Petrus zegt: dat is lijden omdat je goed doet. Lijden in de navolging van Christus. Als dat je overkomt, moet je niet gaan twifelen of je wel goed zit. Als je gehoond wordt omdat je de naam van Christus draagt en naar zijn woord wilt leven, prijs jezelf dan gelukkig, want dat betekent dat de Geest van God in al zijn luister op je rust. Laat niemand van ons moeten lijden omdat hij een moordenaar is, een dief, misdadiger of onruststoker. Maar als je lijdt omdat je christen bent, schaam je dan niet en draag je geuzennaam tot eer van God.

Enig houvast

Wat blijft er voor de dichter nu eigenlijk aan houvast over in zijn ellende?

Zelf zegt hij het zo: Denk aan het woord, tot mij gesproken, waarmee U mij hoop hebt gegeven. Dit is mijn troost: uw belofte doet mij leven. Al lachen hoogmoedigen mij uit, ik wijk niet van uw wet. Ik denk aan uw eeuwige voorschriften, HERE, daarin vind ik troost.

De dichter heeft het over Gods *eeuwige* voorschriften. Gods eeuwenoude woorden. Woorden van oudsher. Tegelijk heeft hij het in vers 49 over 'het woord tot uw dienaar gesproken'. Dat woord dat ver vóór de tijd van de dichter is gesproken, is ook tot hém gesproken. De hoge ouderdom van het Woord neemt niet weg dat de dichter het oppakt als een tot hem heel per-

soonlijk gesproken woord. De psalmist vraagt geen nieuwe openbaringen of orakels. Hij bidt: Denk aan het woord dat U gesproken hébt. Dáárin ligt mijn hoop. Uw aloude belofte doet mij leven! Ik zoek niet naar nieuwe regels en eigen wegen. Ik wil niet wijken van uw wet.

Er valt nog wat op. De dichter vraagt niet om allerlei spectaculaire daden. Of om goddelijk krachtsbetoon. Hij vraagt niet méér dan: Denk, HERE, aan het woord waarmee U mij hoop hebt gegeven. Vergeet niet wat U mij hebt toegezegd. Uw belofte alleen al doet mij leven. Uw wet is mijn houvast en kompas: die leert me wat echt leven is. Gods Woord is hem genoeg. Dat wijst hem de weg. De enige weg. De rechte sporen. Het is een toezegging waarop hij aankan. Een garantie die nooit verjaart. Hij zál leven. Bij zijn dood kan hij niks meenemen. Maar dan is er nog wel Gods Woord, zijn belofte. Die alleen.

De dichter moet het doen met Gods Woord. Ja, hij moet het doen met God zelf. Net als Job, zijn oude broeder! Die zat barstensvol vragen richting God. En zelfs vol bittere *verwijten* naar zijn vrienden en naar de hemel. Op een gegeven moment in het boek Job neemt dan de HERE zelf het woord. Aan het slot. Om op Jobs vragen antwoord te geven? Om aan Job te vertellen hoe het zit? Om Job te laten horen dat het een geding was tussen satan en God? Nee, daarover horen we niks. De HERE haalt

Kerk in verandering

Het jaar 2008 wordt voor de Gereformeerde Kerken in Nederland een synodejaar. Inmiddels is op de site van de GKv een indrukwekkende lijst deputatenrapporten verschenen. Elk deputaatschap rapporteert over eigen werkveld. Toch is er zo iets als een rode draad aan te wijzen. Er is binnen de kerken enorm veel in beweging. We zijn onmiskenbaar een kerk in verandering. Er liggen nogal wat voorstellen op tafel, die vergaande veranderingen voorstaan. Wat dat betreft lijkt de komende GS Zwolle-Zuid een cruciale synode te worden.

Paradigmaverandering

De komende GS krijgt niet alleen met veranderingsvoorstellen te maken. Zij zal zich ook moeten bezighouden met het veranderingsproces zelf, zoals het zich binnen de kerken aan het voltrekken is. Deputaten Dienst en Recht leggen in hun rapport een analyse voor van de huidige situatie binnen de kerken. Al te vaak lopen kerkenraden en predikanten met elkaar vast. Wat is er aan de hand? Deputaten constateren zo iets als een *paradigmaverandering*: de kaders waarbinnen je denkt en handelt, zijn als zodanig anders geworden. Er is maar niet alleen iets aan de oppervlakte veranderd. Nee, we zijn bezig structureel anders te worden.

Hoe je ook over het rapport van deputaten Dienst en Recht denkt - met deze constatering hebben zij wel een punt, waar we met elkaar niet omheen kunnen. Wij kunnen elkaar wel wijsmaken dat er dan wel een boel in beweging is, maar dat er *wezenlijk* niets aan de hand is. Maar terecht breken deputaten door deze illusie heen. 'De zogenaamde nieuwe vrijgemaakten hebben dus beslist een punt als ze een vergaand veranderingsproces waarnemen. We bewijzen niemand een dienst als we dat proces proberen te bagatelliseren met het argument dat we wat de kern betreft niet veranderd zijn' (rapport, p. 6). Jawel, antwoord 1, 21 en 60 HC zijn onder ons onaangevochten. Maar tegelijk is het verschil tussen het GK-lid van 1960

en dat van 2007 gigantisch, aldus het rapport.

In *De Reformatie* van 22 december 2007 uit dr. A.L.Th. de Bruijne scherpe kritiek uit op de voorstelling van zaken door deputaten Dienst en Recht. Hij mist allereerst de onderbouwing op basis van degelijke bronnen ('deskundige literatuur'). De typering acht hij bovendien te zeer beperkt door eigen blikveld. Ook ontbreekt een cultuuranalyse. Inderdaad kun je op de compleetheid en diepgang van de door deputaten gegeven analyse de nodige kritiek leveren. En toch - al zijn allerlei kanttekeningen te plaatsen, niet ontkend kan worden dat de waarnemingen van deputaten in de kerkelijke praktijk meer dan eens akelig herkenbaar zijn.

Dr. De Bruijne meent tevens dat deputaten ten onrechte gebruikmaken van de term 'paradigmaverandering'. Deze term uit de wetenschapsfilosofie wordt tegenwoordig te pas en te onpas gebruikt, alsof het gaat om onvermijdelijke ontwikkelingen/veranderingen (*Ref.* van 5 januari 2008). Daarmee heeft De Bruijne gewoonweg gelijk. De gebruikte term is aanvechtbaar en ondeugdelijk. Maar onder

welke noemer je de situatie ook brengt, er is wel degelijk sprake binnen de kerk van *een nieuwe trend van denken en handelen, die verdergaat dan een optische verandering*. Er is iets bezig van een cultuuromslag. Al moet u mij niet vastspijkeren op deze term. Als de zaak maar helder is.

Terecht zeggen deputaten dat bij alle paradigmaverandering het hart van ons geloof onveranderd intact dient te blijven. 'De inhoud van deze belijdenisgeschriften staat binnen de GK buiten discussie, althans hóórt buiten discussie te staan' (rapport, p. 10). Deputaten zijn van mening dat dit inderdaad het geval is. Het gaat bij de paradigmaverandering om zaken die arbitrair zijn. Dat wil zeggen: 't is maar net hoe je kiest, het gaat om niet-principiële keuzes. Niemand mag zijn keuze, zijn toepassing van bijbelse uitgangspunten als de enig ware aan anderen opleggen. Integendeel, relatieveer je eigen opvatting als één van de mogelijke opvattingen.

Van de paradigmaverandering geven deputaten een lijstje met verschillen tussen 'oud' en 'nieuw' (rapport, p. 6-9). Ze noemen het zelf 'tamelijk zwart-wit' en 'wellicht soms wat karikaturaal'. Tegelijk onthouden zij zich van een waardeoordeel. Het is ieders goed recht om te kiezen zoals hij kiest. Zeker, de verschillen roepen spanningen op. 'Toch

Kroniek

H.J.C.C.J. Wilschut

bewijzen we elkaar geen dienst als we het veranderingsproces alleen als een probleem zouden zien' (rapport, p. 10). Natuurlijk, beschouw je dit proces als een verarming of als een gevaar, dan wordt het een probleem en je schiet in de verdediging. Maar beoordeel je het proces als arbitrair, dan kun je het als een uitdaging beschouwen, die nieuwe kansen biedt.

Over het lijstje 'oud' en 'nieuw' heeft inmiddels meer dan één scribent zich uitgelaten. P.A. Bergwerff meent in het *ND* van 1 december 2007, dat deputaten te zeer bij de vorm blijven hangen en eigenlijk uitkomen bij een versimpelde tegenstelling tussen gereformeerd - evangelisch. Velen zullen zich niet herkennen in de typering van 'oud' of van 'nieuw'. Ook A.L.Th. de Bruijne oefent zowel in de *Reformatie* van 22 december 2007 als van 5 januari 2008 kritiek uit op de door deputaten gegeven voorstelling van zaken. Zeker bij de kritiek in de *Reformatie* van 5 januari 2008 kan ik goed aansluiten. Met name bij de typering van 'oud' heb ik de neiging om nogal wat correcties aan te brengen. En zijn 'oud' en 'nieuw' nu werkelijk zulke gescheiden circuits als deputaten het doen voorkomen? Maar ook zakelijke kritiek op beide kanten van het lijstje neemt niet weg dat zich binnen de kerken wel degelijk een cultuuromslag aan het voltrekken is.

Arbitrair?

Deputaten stellen zich in hun rapport dus terughoudend op als het om de beoordeling gaat. En toch is hun verhaal méér dan alleen een analyse. Wanneer je de paradigmaverandering arbitrair noemt, heb je die tot een niet-principiële aangelegenheid verklaard. Het gaat niet om de bijbelse norm. Maar om de menselijke vorm. Een kritische beoordeling ontbreekt. De paradigmaverandering is een gegeven, waarvan de kerken kennelijk zonder meer moeten uitgaan. Daarop moet bijvoorbeeld de opleiding en toerusting van de predikanten afgestemd worden. Dat is - impliciet - toch een beoordeling. En zeker geen vrijblijvende beoordeling. Bij de nascholing van predikanten achten deputaten het wenselijk dat de lopende paradigmaverandering theologisch doordacht wordt. Die nascholing zou ook nog eens verplicht moeten worden gesteld.

Dat er zich binnen de kerken een cultuuromslag aan het voltrekken is, is

een feit. Het ontkennen is je kop in het zand steken. Je zult er ook rekening mee moeten houden. Je kunt het algemene denk- en ervaringsklimaat niet negeren. Daarop inspelen kan betekenen dat je vormen van vroeger moet inleveren. Inderdaad, je moet de vormen niet heilig in zichzelf verklaren. Wat vroeger adequaat was, hoeft het in onze tijd niet meer te zijn. Dat kan de nodige angstgevoelens in werking zetten. Die je heel principieel verpakt. Terwijl het in feite om middelmatige dingen gaat. Het maakt veel gesprekken heel onvruchtbaar. Omdat je eigenlijk niet over argumenten praat, maar over gevoelens. Al mag dat besef best voorzichtig maken. Er is een grens aan wat mensen aan veranderingen verwerken kunnen.

Alleen, met de *feitelijkheid* van de cultuuromslag is de *aanvaardbaarheid* nog niet gegeven. Alle vormen in de kerk moeten blijvend getoetst worden aan het Woord van de Here. We hebben als kerk in te spelen op de tijd waarin we leven. Tegelijk dien je bedacht te zijn op het verschil tussen *aansluiting* en *aanpassing*. Je kunt ook te ver meegaan, en ongemerkt bijbelse noties inleveren. Je bewegen in de cultuur van vandaag vraagt om het besef dat je als kerk ook een tegencultuur vertegenwoordigt. Omdat je wel *in* de wereld bent, maar niet *van* de wereld.

Dan heb je als kerk ook kritisch te zijn op jezelf. Dat is de moeite met de kwalificatie 'arbitrair'. Daarmee heb je op voorhand deze kritische toetsing opzijgezet. Die is hier blijkbaar niet aan de orde. Maar als kerk van het Woord heb je hier wel degelijk alert te zijn. En

heb je zowel je oude (jazeker, die ook!) als je nieuwe vormen te toetsen. Doet de vorm werkelijk recht aan de norm? In hoeverre kun je vorm en inhoud van elkaar losmaken? Zijn er ook elementen in de 'paradigmaverandering' die vanuit het Woord om correctie en tegenspraak vragen? *Mag* alles wat er feitelijk aan de hand is?

Startpunt

Dr. P.L. Voorberg is van mening dat deputaten Dienst en Recht het belangrijkste in hun rapportage hebben vergeten: de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) zijn niet veranderd, omdat ze door Gods genade, tegen de tijdgeest in, nog steeds onverkort vasthouden aan Schrift en belijdenis (als kerken dan, van sommige leden valt dat wat tegen). Zie het ingezonden in het *ND* van 10 december 2007. Het is te merken dat dr. Voorberg (zoals hij zelf schrijft) afgaat op een krantenverslag. Want ook deputaten zijn van mening dat de inhoud van de belijdenisgeschriften in de GKv buiten discussie staan. Al voegen ze er veelbetekenend aan toe, dat dit zo hóórt te zijn. Die slag om de arm is vergelijkbaar met die van dr. Voorberg.

Zijn de GKv principieel aan het veranderen? Ik denk dat het te gemakkelijk is, wanneer je zonder mankeren zegt: Nee hoor, we staan met elkaar voor Schrift en belijdenis! Laten er incidenteel meningen worden uitgedragen die (voorzichtig gezegd) op gespannen voet kunnen staan met het gereformeerd belijden, als kerken gaan we er officieel voor. Dat laatste is waar. Het is ook iets

om dankbaar voor te zijn. Maar daarmee is de kous niet af. Want hoe fungeert de band aan Schrift en belijdenis in onze kerkelijke praktijk? Ook zonder dat er daadwerkelijke afwijkingen zijn van het kerkelijk belijden, kan er iets misgaan in de omgang ermee. En kan er een ontwikkeling op gang komen, waarvoor we elkaar hebben te waarschuwen.

Hier is wel te signaleren dat binnen de kerken ook de visie op de Schrift en de belijdenis als zodanig in bespreking is. Dr. A.L.Th. de Bruijne wijst op zijn eigen bezinning op de Bijbel en ons gebruik van de Bijbel. Ook noemt hij de beweging die is ingezet naar een meer dynamische binding aan de belijdenis (*Ref.* van 22 december 2007). Ieder zal begrijpen dat het hier gaat om zaken van fundamenteel belang. Er zijn bij deze ontwikkelingen kritische en zelfs bezorgde vragen te stellen. Op deze onderwerpen hopen we dan ook zeker weer in ons blad terug te komen.

Voor mijn besef ligt aan de cultuuromslag binnen onze kerken een *verandering van startpunt ten grondslag*. Nog steeds willen de Gereformeerde Kerken kerken van het Woord zijn. Maar het maakt een heel verschil, of je bij dat Woord *begint* of dat je bij dat Woord *uitkomt*. Ik zal proberen duidelijk te maken wat ik bedoel. Wij waren steeds gewend om bij het Woord te beginnen en van daaruit bij de mens uit te komen. Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat die volgorde omgekeerd is: dat het startpunt ligt bij de mens, om vanuit die mens het Woord te benaderen.

Daarin herken je de (postmoderne) tijd waarin we leven. Daar ligt het uitgangspunt niet meer in een algemeen geldende waarheid of norm. Zoals je ook niet meer denkt vanuit een geheel, dat groter is dan jijzelf. Dat werkt door - ongemerkt, dat begint niet met een bewuste keus - in de kerk. Voor mijn idee kwam het rond de jaren '90 van de vorige eeuw aan de oppervlakte, toen onder ons de term 'normatief idealisme' begon rond te zingen. In de normstelling moest de zondige werkelijkheid betrokken worden. En dat was meer dan vanuit de norm rekening houden met die zondige werkelijkheid. Die werkelijkheid kreeg nu een plek in de normstelling zélf.

Hoe dan ook, er is iets van een omgekeerde beweging gekomen. Die is meer dan een accentverschil. Wie

begint bij het Woord om uit te komen bij de mens, zal altijd zeggen: die mens heeft zich aan het Woord aan te passen. Natuurlijk, dan heb je oog voor de beperkingen van die mens. Soms moet je met minder genoegen nemen dan eigenlijk vanuit het Woord zou moeten. Dopers rigorisme is als regel de Gereformeerde Kerken vreemd geweest. Ook werd erkend dat soms het compromis *onvermijdelijk* is. Maar begin je bij de mens (zijn behoeften, verlangens, beperkingen enz.), dan maakt dat startpunt het moeilijk dat het Woord voluit voor zichzelf kan spreken. Misschien zit ik ernaast. Ik hoop het zelfs. Maar naar mijn waarneming is wat het nieuwe paradigma genoemd wordt, zo mensmiddelpuntig van aard.

Daarmee is niet gezegd dat dús de vroegere patronen goed en foutloos waren. Zoals ook niet elk element in het zogenaamde nieuwe paradigma bij voorbaat fout is. Zo zwart-wit ligt het niet. Maar die onderliggende wisseling van startpunt, die is wel degelijk principieel van aard. Heeft in onze kerk nog steeds het Woord het voluit voor het zeggen? Zo niet, dan is er mogelijk op papier niet zoveel veranderd. Maar in de realiteit van het kerkelijk (samen)leven wel degelijk. In dat opzicht geeft de situatie reden tot grote zorg. In hoeverre kan het Woord onze kerkelijke praktijk nog corrigeren en saneren, wanneer we het Woord vanuit de mens benaderen? Deputaten noemen zelf het verschil in

omgang met de kerkelijke tucht. 'Oud' dacht vanuit de norm, 'nieuw' denkt vanuit de gedachte hoe mensen beter bij de norm kunnen worden gebracht: 'beter iets dan niets'. Dat kun je niet langer arbitrair noemen. Hier is wel degelijk principieel iets aan de hand.

Verstand en gevoel

Daarom is volgens mij de cultuuromslag tussen 'oud' en 'nieuw' niet onder te brengen in het verschil tussen 'verstand' (vroeger) en 'gevoel' (nu). De eerlijkheid gebiedt te erkennen dat we in het verleden vaak dachten de zaken te kunnen beslissen met redelijke argumenten. Wat dat betreft is er inmiddels meer besef gekomen van wat emotionele onderstromen met een mens doen. Een noodzakelijke correctie van een bepaalde eenzijdigheid. Al gaat het te ver om met deputaten te zeggen: in het oude paradigma was er een sterke gerichtheid op het verstand. Daardoor overheerste vaak het rationele in de kerkdiensten en de onderlinge omgang. Met name gehoorzaamheid aan Gods geboden zou een grote rol gespeeld hebben. Zo emotioneel en wettisch ging het in het verleden nou ook weer niet toe. Daarmee is een bepaalde rationele eenzijdigheid niet ontkend. Waarin de vrees voor subjectivisme van de weeromstuit tot objectivisme kon leiden. Maar als algemene typering is het trefwoord 'verstand' niet bruikbaar.

Dat kerkmensen in onze tijd meer gevoelsmatig reageren is eveneens een feit. Toch lijkt dat het eigenlijke probleem niet. Dat probleem is meer dat dit gevoel zo vaak het leidend beginsel wordt, van waaruit de zaken in de kerk en het eigen leven benaderd worden. Als iets maar goed 'voelt'. Dat is overigens evenzeer een vorm van eenzijdigheid.

Maar de Here dienen begint toch echt bij zijn Woord. Waarbij de liefde tot Hem voelen en denken wil beheersen en sturen. We zullen de Here liefhebben met ons hart en met ons verstand. Of je nu een rationeel type bent of meer een emotioneel type - voor ieder in de kerk geldt: waar begin je? Bij het Woord of bij jezelf?

Praktijkvoorbeeld

Hoe hier het startpunt doorwerkt in de praktijk, wil ik illustreren aan de hand van een voorbeeld uit een ander deputatenrapport, en wel van deputaten Kerkmuziek. Deze deputaten stellen voor om het aan de vrijheid en de verantwoordelijkheid van de kerken over te laten om te zingen uit de bundel *Opwekking*. Weliswaar met inachtneming van de aanbevelingen van deputaten, maar toch: in principe kan uit heel de bundel gezongen worden.

Dan knipper je met de ogen. Waren we niet steeds op zoek naar criteria voor het kerklied, dat van schriftuurlijkheid voorop? Jawel. Maar de gesprekken werden oeverloos. Dus kozen deputaten voor een meer praktische aanpak. Mág er uit *Opwekking* gezongen worden? Ach, dat is geen vraag. Het gebeurt al. De mensen vinden het mooi. En met die feitelijke aanvaarding doet een nieuw criterium z'n intrede: smaak. Natuurlijk, soms zijn wat de schriftuurlijkheid betreft de marges smal, en de muzikale kwaliteit houdt ook niet altijd over. Maar velen zingen deze liederen graag. Daarom blijft het criterium 'schriftuurlijkheid' nog wel. Alleen, wat dat betreft moet je de opwekkingsliederen met een zekere ruimhartigheid (!) benaderen. Populariteit weegt in feite zwaarder dan schriftuurlijkheid.

Het is in vele opzichten een treffende illustratie van het verschil in denking. Je begint niet bij de bijbelse norm. Maar bij de menselijke behoefte en smaak. Waarbij elke plaatselijke

kerk zelf maar moet beslissen. Hier dicteert de kerkelijke praxis de kerkelijke regelgeving. Nee, dat hoeft niet altijd verkeerd te zijn. Het kerkrecht is wat de principia betreft trendsettend en kan in de uitwerking daarvan trendvolgend zijn. Al geldt wel de afspraak dat geen kerk op eigen houtje van de afgesproken regels zal afwijken (art. 84 KO). Maar - hier gaat de kerkelijke praktijk ook aan de bijbelse norm vooraf. Smaak wordt beslissend. En over smaak valt niet te twisten. O nee? Moet u eens zien wat een herrie en ellende er komt, wanneer de GS hier deputaten zou volgen.

Tussen haakjes, met dit voorstel van de deputaten wordt stilzwijgend een deel van de Koersbepaling van Zuidhorn geannuleerd. En wel de afspraak dat we zingen uit wat vrijgegeven is, al zijn er uitzonderingen mogelijk die uitzondering moeten blijven. Trouwens, waarom we nog langer werken aan een eigen gezangbundel, wordt ook de vraag. Waarom nog langer selecteren, wanneer andere bundels (ook *Psalmen van nu*) vrij gegeven worden?

Maar wat met name treft, is dat principiële weging achterwege blijft. Van verschillende kanten is gewezen op de schaduwkanten van *Opwekking*. Je ontmoet er niet de bijbels-reformatische theologie van het kruis, maar een theologie van de glorie. Het wordt vermeld - en gepasseerd. Alsof het evangelicale denkklimaat past in een gereformeerde kerkdienst.

Binnen evangelicale kring zélf begint men hier en daar met het triomfalistisch karakter van *Opwekking* moeite te krijgen. Iemand van hun eigen mensen - de baptist Jeroen Bol - waarschuwde onlangs voor het vlakke, doorgeschoten, ervaringsgerichte geloof in evangelicale kring, met als exponent de bundel *Opwekking* (zie het brede verslag in *Trouw* van 21 november 2007). Hoe argeloos kan een gereformeerd mens dan nog zijn?

Evangelicaal

Deputaten Dienst en Recht merken op dat de bezinning op onze eigenheid als Gereformeerde Kerken in onderscheid met andere, met name evangelische kerken nog in de kinderschoenen staat (rapport, p. 10). Dat deze bezinning geïntensiveerd moet worden, zal

waar zijn. Je ontmoet binnen de kerken links en rechts een onkritische openheid voor het evangelicale en zelfs charismatische denken. Toch is die bezinning al veel langer op gang. Meer dan één publicatie verscheen erover de afgelopen jaren in gereformeerde kring.

Blijkbaar moet die bezinning nogmaals aan de orde worden gesteld. Dan zal ook hier blijken dat het startpunt beslissend is. Het evangelicale klimaat loopt in diverse opzichten parallel met het algemene leefklimaat. Ik denk aan de optimistische visie op de mens. Eveneens aan de tendens tot individualisering. Weer wreekt het zich wanneer je je startpunt neemt bij jezelf. Het 'voelt' vaak goed in de diensten in evangelicale kring. Dan worden leerverschillen ondergeschikt. Moet het dopen van kinderen nou echt zo zwaar wegen?

Die instelling maakt dan ook kwetsbaar voor allerlei charismatische idealen. Veel aandacht voor het werk van de Heilige Geest is uitvergroete aandacht voor het eigen ik. Hier zou een aanvullende analyse gewenst zijn. In hoeverre heeft de openheid van het evangelicale en charismatische denken de cultuuromslag bevorderd? Of is hier geen sprake van een (mede)oorzaak, en gaat het hier eerder om een gevolg?

Kruispunt

Het is dus niets te veel gezegd om te stellen dat de GS Zwolle-Zuid een cruciale synode lijkt te worden. Ds. J.H. Kuiper schreef in de *Gereformeerde Kerkbode Groningen, Fryslân, Drenthe* van 7 december 2007 dat de komende synode mag proberen de kerken hun plaats te laten innemen in het midden van de cultuur van vandaag. De opgave kan nog ingrijpender geformuleerd worden: *de analyse van deputaten Dienst en Recht - hoe je die ook taxeert - dwingt om de principiële voorvraag onder ogen te zien in welke richting we ons als kerken bewegen*. We staan met elkaar wel degelijk voor een kruispunt. Dat onze identiteit als kerken raakt. Hopelijk krijgt die principiële voorvraag ook voorrang op de agenda van de GS. Laat die voorvraag vooral voorrang hebben in onze gebeden!

Groeimodel exit

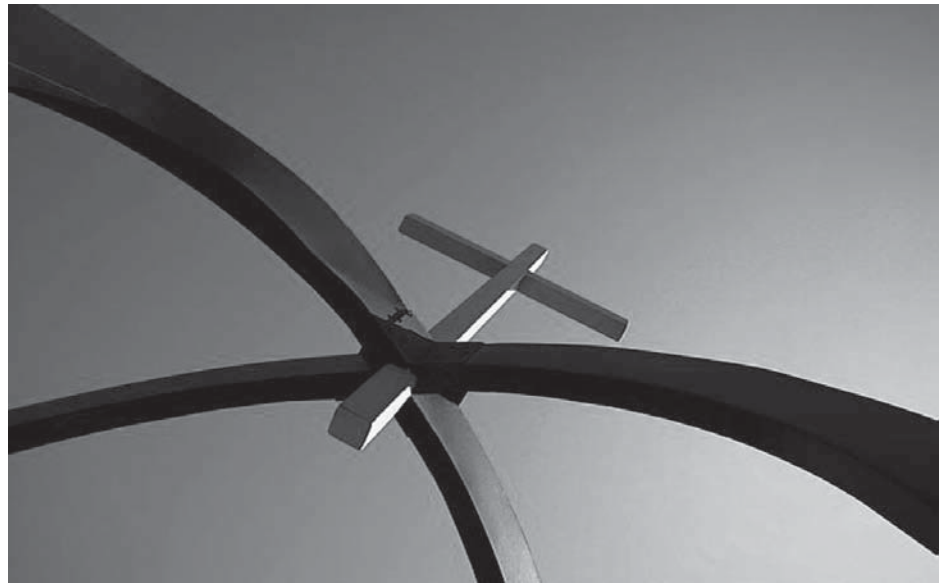
Wie de verslagen in het ND en RD volgde, zag het al aankomen: invoering van het federatieve groeimodel tussen CGK en GKv zou het niet halen op de christelijke gereformeerde synode. Op 20 november jl. ging de kogel door de kerk. Met pijn in het hart, dat wel. Op dit moment kunnen de CGK dit groeimodel niet 'dragen'. Wel worden de contacten op plaatselijk niveau gestimuleerd. Maar landelijke eenheid lijkt verder weg dan ooit.

Teleurstelling

Het besluit van de CGK kan moeilijk anders dan met teleurstelling begroet worden. Vele jaren zijn CGK en GKv met elkaar in gesprek. Een poos lang leek de ontwikkeling hoopvol. Over de zgn. 'toe-eigening van het heil' - steeds een heet hangijzer - werd overeenstemming bereikt. Tussen beide theologische universiteiten groeide de samenwerking. Op meer dan één plaats vond dankbare herkenning plaats. Kanselruil hielp mee vooroordelen over elkaar weg te nemen.

Tegelijk was er weerstand binnen de CGK. Er was dan wel op papier overeenstemming over de toe-eigening van het heil. Maar hoe fungeerde dat binnen de GKv in de praktijk? Een aantal predikanten sprak hardop zorg uit over de prediking in vrijgemaakte kring. Het was een veeg teken dat de vorige GS van de CGK al op de rem trapt bij het 'federatieve groeimodel'. Dan praat je nog niet eens over eenwording. Maar over een voorstadium ervan. Zelfs dat stadium blijkt nu niet haalbaar. Voor een deel zijn we terug bij af. Al is er plaatselijk best vooruitgang geboekt.

Vanuit principieel oogpunt is dit besluit van de christelijke gereformeerde synode teleurstellend. Natuurlijk, we hebben als CGK en GKv onze eigenheden en eigenaardigheden. Tegelijk delen we met elkaar - bij alle lek en gebrek dat er wederzijds is - de Schrift, de gereformeerde belijdenis en kerkregering. Hoe kun je dan kerkelijke gescheidenheid nog verdedigen? Leg het maar eens uit

aan de Heer van de kerk. Leg het ook maar eens uit aan de samenleving om je heen.

Deze teleurstelling is er zowel aan CGK- als GKv-zijde. Niet alleen de vrijgemaakt-gereformeerde hoogleraar B. Kamphuis ervaart dit besluit als een stap terug. Ook de christelijke gereformeerde prof. J.W. Maris heeft in dit opzicht hartige woorden gesproken, voorafgaand aan de besluitvorming op de synode. De predikanten J. Jonkman en J. Groenleer hebben ieder op eigen manier aan hun teleurstelling uiting gegeven. Ook de rapporteur op de christelijke gereformeerde synode, die de besluitvorming voorbereidde - ds. A.P. van Langevelde - deelt de teleurstelling (ND van 19 december 2007). Eigenlijk heb ik maar één reactie uit CGK-kring gelezen, waarin teleurstelling ontbreekt: de bijdrage van ds. A.C. Uitslag in het RD van 18 december 2007 (in reactie op ds. Groenleer).

Ootmoed

Het zal zaak zijn om nu niet met een beschuldigende vinger te gaan wijzen naar de GS van de CGK, hoezeer je

ook het genomen besluit betreurt. Als mensen kunnen wij kerkelijke eenheid zoeken met broeders en zusters met wie we ons wezenlijk één weten. Het is opdracht van de Here. Ook al leven we in een tijd waarin het belang van instituten en kerkverbanden is gedevalueerd (K. van Bekkum in ND van 24 november 2007). Wat dat betreft zit er ook iets heel postmoderns in de besluitvorming van de CGK. De tendens om de zaak naar de plaatselijk kerken te verwijzen, tekent mede de fragmentatie en individualisering, die het algemene denk- en leefklimaat typeert.

Dat neemt niet weg dat gereformeerde kerken naar kerkelijke eenheid zullen zoeken, ook op landelijk niveau. Tegelijk past de ootmoedige erkenning dat wij die eenheid niet kunnen *maken*. Die zal ons *gegeven* moeten worden, op het gebed. Zoals Christus zelf daarom gebeden heeft (Joh. 17). Maar al te vaak wordt dit gebed van Christus meteen omgebogen naar een opdracht voor ons. Laat het eerder een stimulans zijn om de eenheid van Gods kinderen ootmoedig aan de Here te *vragen*. Dat gebed verlamt niet. Maar bevrijdt ook van krampachtigheid. De kerk - ook haar eenheid - is Góds zaak!

De ootmoed past ook nog in een ander opzicht. Gemeten aan de maat van de broeders uit de kring van 'Bewaar het Pand' zullen wij als GKv niet gauw aan de verwachtingen voldoen. Maar heb-

Kroniek

H.J.C.C.J. Wilschut

ben wij de reserves binnen de CGK naar de GKv toe niet mede aan onszelf te danken? Zijn wij in onze huidige staat van verwarring nu zulke aantrekkelijke kerken? Is het gek dat de openheid die er bij ons kan zijn voor de NGK en het evangelicale/charismatische denken, huisverig maakt? Profileren wij ons als kerken door innige verbondenheid met het gereformeerd belijden? Verootmoediging begint bij de hand in eigen boezem steken, bij zelfbeproeving voor Gods aangezicht.

Begrip

De CGK kunnen invoering van het federatieve groeimodel niet 'dragen'. Ds. A.P. van Langevelde is er in zijn bijdrage in het *ND* van 19 december 2007 verrassend openhartig over. Binnen de CGK wordt het broze evenwicht tussen de verschillende flanken moeizaam in stand gehouden. Dat evenwicht wordt zomaar verstoord door een stap richting GKv. Toenadering naar ons betekent verwijdering in eigen kring. Ds. Van Langevelde durft dat de zwakte van zijn kerkverband te noemen. Vandaar dat het noodzakelijke draagvlak voor toenadering tot de GKv ontbreekt.

Met die eerlijkheid kun je alleen maar blij zijn. Iets van die eerlijkheid merk je ook in de bijdrage van ds. A.C. Uitslag in het *RD* van 18 december 2007, wanneer hij naar aanleiding van de liggingsverschillen binnen de CGK schrijft: 'Wanneer het achter de gevel rommelt, is het nodig eerst intern orde op zaken te stellen.' Jammer dat hij in het vervolg van zijn bijdrage de bal met name bij de GKv neerlegt, door de bezwaren tegen de GKv naar voren te schuiven. Maar eerlijk is eerlijk: het gebrek aan draagvlak heeft duidelijk te maken met eigen interne verdeeldheid.

Dan mag er bij ons ook best iets van begrip zijn voor het besluit van de CGK. Dat mis ik wat in de bijdrage van prof. B. Kamphuis in het *ND* van 22 december 2007 (artikel in Vrijplaats: 'Eenheid en gehoorzaamheid'). Hij acht het beroep op draagkracht ongetwijfeld realistisch. Hij verbindt daaraan echter de vraag: 'Maar is het het goede soort realisme? Wordt christelijk realisme niet gestempeld door geloof in Hem, die "bij machte is oneindig veel meer te doen dan wij bidden en beseffen" (Efeze 3:20)?' Kamphuis pleit voor eenvoudige gehoorzaamheid. Helemaal mee eens! De (zondige) werkelijkheid mag geen plaats hebben in de normstelling. Maar je hebt er bij je hanteren van de norm wel rekening mee te houden. Gehoorzaamheid aan Gods geboden is toch niet rücksichtslos? Trouwens, zo hebben we het in het verleden ook wel hardop gezegd. Laten de CGK toegeven dat toenadering tot ons de problemen in eigen kring vergroot. Daarvoor mag begrip getoond worden.

Bovendien, zouden onze kerken het aankunnen om met de broeders van 'Bewaar het Pand' in één kerkverband werkelijk geestelijk samen te leven? Hoeveel draagvlak is er onder ons om deze broeders (en zusters uiteraard!) van harte te ontvangen. En dan niet om vervolgens binnen één kerkverband ieder onze eigen weg weer te gaan. Kerkelijke eenheid is méér dan alleen maar een organisatorische eenheid (B. Kamphuis, *Reformatie* van 15 december 2007). Zien wij onszelf al in de kerk zitten onder zwaar bevindelijke prediking?

Dat doet niets af van de bijbelse norm om de kerkelijke eenheid te zoeken. Het bovenstaande onderstreept wel hoezeer de zaak van de kerkelijke eenheid een zaak van *gebed* heeft te zijn. Wat bij mensen nauwelijks of helemaal niet mogelijk is, is mogelijk bij onze God.

Afgesloten op 7 januari 2008.

Artikelen uit oudere jaargangen blijven beschikbaar!

Als redactie willen we graag artikelen uit vorige jaargangen, die nog van belang (kunnen) zijn, voor de lezers en andere belangstellenden beschikbaar houden. De mogelijkheid om artikelen van tenminste twee jaar geleden op te vragen is er nu via www.woordenwereld.nl! Door te klikken op Nader Bekeken, Artikelen kunt u al uit een aantal nummers downloaden.

Verder is een groot trefwoordenregister op alle voorgaande jaargangen te vinden op www.woordenwereld.nl, onder Nader Bekeken.

Fundamenteel bouwen

De kerk is de woning van God. Zoals elk bouwwerk is ook deze woning gebouwd op een fundament. Dat was al het geval met de woning die koning Salomo in Jeruzalem voor de Here bouwde. Hij liet grote, kostbare stenen uit de rotsen houwen om haar van een sterk fundament te voorzien. En de stad waar God bij zijn volk zal wonen, het nieuw Jeruzalem, is op edelgesteente gefundeerd. Daarop staan de namen van de twaalf apostelen. De apostelen van het Lam worden zij genoemd. Zij verkondigen Jezus Christus. Dat maakt hen fundamenteel omdat Christus zelf het fundament van de gemeente is. Zo wordt hij door Paulus genoemd in 1 Korintiërs 3:10-15. Over dat fundament en het bouwen daarop gaat dit artikel.

Actueel

Wat de apostel Paulus over het fundament van de gemeente schrijft, is actueel. Kunnen wij er niet onze winst mee doen? Er zijn allerlei verschillen in de kerk. Wordt het niet steeds moeilijker om met die verschillen in één gemeenschap samen te leven? Kerkgemeenschappen verschillen zo sterk van elkaar, dat het onmogelijk lijkt om tot kerkelijke eenheid te komen. Nu schrijft de apostel over het ene fundament, Christus, waarop we moeten bouwen en over het bouwen met allerlei verschillende bouwmaterialen: goud, zilver, kostbare stenen, hout, hooi en stro. Zegt hij daarmee niet dat allerlei verschillen er niet zo toe doen als ieder maar bouwt op het ene fundament? Ook iemand die met minder goed materiaal bouwt, wordt wel behouden, al is het ook 'als door vuur heen'. Geeft hij ons daarmee niet een sleutel in handen waarmee we door één kerkdeur kunnen? Dat is een actuele vraag die we bij 1 Korintiërs 3:10-15 kunnen stellen.

Deze schriftplaats speelt ook in kerkelijke contactoefening. Deputaten kerkelijke eenheid hebben de balans

opgemaakt van de gesprekken met de Nederlands Gereformeerde Kerken. Daarin lezen we: 'Een ander verschil betreft het omgaan met concrete en voortgaande afwijking van de belijdenis. Van de kant van de NGK wordt benadrukt dat een ambtsdrager niet gauw geschorst zal worden, wanneer geen sprake is van aantasting van het ene fundament, Jezus Christus, of als de afwijking het bouwen op dit ene fundament niet verhindert. Van de kant van de GK wordt erkend dat nimmer snel tot schorsing overgegaan zal worden, maar ligt tegelijk meer accent op de bescherming van de gemeente tegen dwaalleer.'

Kennelijk bestaat er volgens de NGK dwaalleer die het ene fundament, Christus, niet aantast. Dit is niet nieuw. Al in 1996 werd hetzelfde gerapporteerd aan de synode van Berkel en Rodenrijs (*Acta* p. 334). Wat dit betreft zijn de Nederlands Gereformeerde Kerken de laatste elf jaar niets verder gekomen, maar juist op hetzelfde spoor verderge-

gaan. Als we nog wat verder teruggaan: het lijkt dat de woorden van Paulus hier op eenzelfde manier gebruikt worden als in de Open Brief van 1966, die in verband met de verdeeldheid van de reformatorische christenen sprak als een 'bouwen in velerlei stijl op het ene fundament'. Hier zou meer over te zeggen zijn, evenals over de genoemde Balans. Maar ik wil nu alleen illustreren dat wat Paulus over het fundament zegt, erg actueel is met het oog op de kerkelijke verhoudingen en de manier waarop men als kerken met de leer van de kerk omgaat. Om het als vraag te formuleren: is het de bedoeling van Paulus om te zeggen dat er dwaling in de kerk kan bestaan die het fundament van de kerk niet aantast?

Er kunnen in onze tijd twee vragen gesteld worden over de bedoeling van Paulus in 1 Korintiërs 3:10-15.

- Doet het er niet zo toe hoe je de kerk bouwt, als je maar op het ene fundament bouwt?
- Is er in de kerk dwaalleer te verdragen die het ene fundament niet aantast?

Met die twee vragen in gedachten lezen we 1 Korintiërs 3:10-15.

Thema

J.W. van der Jagt

Verband

Laat ik eerst iets opmerken over het verband waarin Paulus over het fundament en het bouwen op het fundament schrijft. Dat staat niet op zichzelf. Hij komt in hoofdstuk 3 namelijk terug op de partijenschap waarop hij in het begin van zijn brief al inging. Je zou dat als lezer haast niet meer verwachten. Het leek alsof Paulus dat onderwerp al in 1:18 had losgelaten. Hij ging verder over de wijsheid van God tegenover de wijsheid van mensen en over de dwaasheid van de prediking. Deze wijsheid wordt geopenbaard door de Heilige Geest en moet geestelijk beoordeeld worden. Maar uit 3:1 blijkt dat Paulus de kwestie van de partijenschap nog steeds in gedachten heeft. De tussenliggende passage had hij nodig om duidelijk te maken dat het ongeestelijk is, wanneer er in de gemeente partijenschap met de daarbij horende nijd en twist voorkomt. Wie zo leeft, is niet door de Geest veranderd (3:3) en oordeelt nog met de maatstaf van menselijke dwaasheid. Want de wijsheid van de Geest laat zien dat het om de Here gaat en om zijn werk.

Paulus illustreert dit met een beeld uit de akkerbouw. Hij en Apollos hebben respectievelijk geplant en begoten. Opvallend is dat hij Petrus niet noemt, terwijl er in Korinte ook een Petruspartij was (1:12). Dat kan erop wijzen dat Petrus niet in Korinte gewerkt heeft, zoals Paulus en Apollos. Terwijl er meer partijen waren, concentreert Paulus zich nu op de dienaren die zelf in Korinte hebben gewerkt. In hun werk gaat het niet om hen, maar om God die de wijsdom geeft.

Dit gedeelte sluit hij af met twee beelden die hij naast elkaar zet en die allebei laten zien dat de gemeente het werk van God is: de gemeente is Gods akker en Gods bouwwerk. Hij gebruikt een dubbel beeld om de overgang te maken naar de volgende passage. Daar wil hij het beeld van het bouwwerk uitwerken. Die uitwerking loopt door tot de verzen 16 en 17. Daar blijkt het bouwwerk niet minder te zijn dan de tempel van de Heilige Geest. Via het spreken over de gemeente als tempel van de Geest komt de gedachtegang terug bij wat Paulus in 2:10-16 al over het werk van de Heilige Geest schreef, om in 3:18-23 te eindigen bij de goddelijke en menselijke wijsheid, het onderwerp uit 1:18 - 2:9.

Fundament

In de verzen 10-15 werkt Paulus dus het beeld van het bouwwerk uit. Daarin past het leggen van het fundament (vs. 10). Het sluit heel nauw aan bij het beeld uit de landbouw. Het leggen van het fundament is de bouwtechnische 'vertaling' van het 'planten' in vers 6. Planten is het eerste wat gedaan wordt om later te kunnen oogsten. Zo begint de bouw van een tempel met het fundament. Die eerste arbeid heeft Paulus verricht. Dat was zijn streven ook. Hij wilde het evangelie niet brengen waar anderen het al verkondigd hadden, om niet op andermans fundament te bouwen. Hij ging naar hen die nog niets hadden gehoord (Rom. 15:20-21). In Korinte was Paulus de eerste prediker. Hij heeft het fundament van de gemeente gelegd.

Hij deed dat als een deskundig bouwmeester. Daarmee kan hij bedoelen dat hij begonnen is met het leggen van het fundament, zoals dat bij elke bouw het eerste is wat gebeuren moet. Het ziet ongetwijfeld ook op de aard van zijn werk: hij was deskundig in het evangelie van Christus en wist dus wat het fundament van de gemeente moest zijn.

Paulus omschrijft het fundament als 'Christus'. Hij verbindt dat met zijn eigen arbeid. Hij bedoelt dus Christus zoals Hij door Paulus verkondigd is. Hij noemt hier alleen zichzelf. Dat valt op. Schrijft hij in Efeziërs 2:20 niet over het fundament van apostelen en profeten - in het meervoud? Maar het is niet zijn bedoeling om zich van de anderen te isoleren. Hij formuleert vanuit het gegeven dat hij voor de Korintiërs de fundamentlegger, de eerste verkondiger was. Dat zijn prediking inhoudelijk bij die van de andere apostelen aansloot blijkt o.m. uit Galaten 2:2, waar hij aangeeft dat hij zijn evangelie bij de anderen heeft 'gecheckt'. Het fundament van de gemeente is Christus, zoals Paulus (in gemeenschap met de andere apostelen) verkondigd heeft. Dat sluit aan bij de namen die op de edelstenen staan die het fundament voor het nieuwe Jeruzalem zijn. Anders gezegd: het fundament van de gemeente is de Christus der Schriften.

Het gaat de apostel om dit fundament als hij vervolgens over het opbouwwerk spreekt. Ieder moet erop letten hoe hij op dit fundament bouwt.

Bij elk bouwproject is het dwaas voor de tweede keer een fundament te leggen. Zo is het ook bij de bouw van de kerk. Het fundament is eenmaal gelegd en niet te vervangen. Wie na Paulus komt, kan alleen nog maar op het gelegde fundament bouwen. Het valt op dat Paulus hier Apollos niet als één van de bouwers op het fundament noemt. Die broeder was in 3:4 nog wel in beeld als de man die na het planten van Paulus in de gemeente bezig was met het begieten van de planten. Maar hier wordt het algemener gezegd: 'ieder'. Wat Paulus zegt, geldt kennelijk voor iedereen die in Korinte de gemeente wil opbouwen. Het kan zonder bezwaar worden betrokken op iedereen die na de apostelen en hun prediking de kerk van Christus wil opbouwen. Iedere bouwer moet erop letten hoe hij op het eenmaal gelegde en niet te vervangen fundament bouwt. Alle opbouwwerk moet fundamentconform zijn. Dat is de aansporing in vers 10.

Daglicht

Vervolgens noemt de apostel verschillende bouwmaterialen die men kan gebruiken. Een vraag is, hoe men deze zin moet taxeren. Geeft Paulus een opsomming van bouwmaterialen zonder meer? Is het een constatering dat deze materialen gebruikt worden? Geeft hij verlof om deze materialen te gebruiken? Hoe men hier leest, maakt uit voor de consequenties die men aan deze tekst verbindt. Vrij gangbaar is om eruit af te leiden dat het niet uitmaakt hoe men de kerk bouwt, als men maar op het ene fundament bouwt. Want hoe men ook bouwt, de bouwer wordt door Gods genade behouden. Zo worden vanuit de genade in het laatste oordeel verschillen in geloof en kerk gerelativeerd. Wat bedoelt de apostel?

We signaleren dat Paulus in 3:12 hier veronderstellenderwijs spreekt. 'Indien iemand ... bouwt ...' Het heeft de kleur van 'stel dat iemand bouwt met ...' Aan deze veronderstelling verbindt Paulus een gevolgtrekking. In de genoemde gedachtegang wordt in één keer de stap gemaakt van de verschillende materialen naar het behouden in het laatste oordeel. Maar die stap maakt Paulus niet, tenminste niet in één keer. Dat maakt wel verschil. Vóórdat Paulus iets over het behouden worden zegt, horen we éérst: 'ieders werk zal aan het licht komen.' Hoe je bouwt, blijft niet verborgen. Dat is de gevolgtrekking bij de

veronderstelling. Paulus laat zijn lezers bij de keus van hun materiaal niet direct denken aan hun behoud, maar aan de *onthulling* van hun werk. Dat bepaalt het karakter van zijn woorden. Het is geen opsomming, geen constatering of goedkeuring. Paulus *waarschuwt* doordat hij de materiaalkeus zet in het licht van de dag die komen zal. Hij had al gezegd dat ieder erop moet letten hoe hij op het fundament bouwt. Daar voegt hij deze waarschuwing aan toe.

Er zal reden voor die waarschuwing zijn geweest. Kennelijk werd er gebouwd zonder dat men op die onthulling bedacht was. In de situatie zoals die in Korinte was, is dat ook goed voor te stellen. Men werd geïmponneerd door zaken die menselijk gezien indrukwekkend en aansprekend waren. Daar had men ook het oordeel snel over klaar (1 Kor. 4:5), een oordeel volgens de maatstaven van menselijke wijsheid en inzicht. Maar zal wat in mensenogen indrukwekkend is, dat ook zijn in het licht van de jongste dag? Kan de kerkelijke opbouwactiviteit het daglicht van Christus' komst verdragen? Voor die vraag is alle reden. Op die dag komt het verborgene aan het licht (Rom. 2:16). In 1 Korintiërs 4:5 verbindt Paulus daar de vermaning aan om niet voor die dag aanbreekt, te oordelen over wat voor mensen verborgen is. In 1 Korintiërs 3 staat dat die dag aan het licht zal brengen welk materiaal je in de opbouw van de kerk gebruikt. Die dag verschijnt met vuur. Dat is het vuur van Gods oordeel. Op de jongste dag zal blijken of het materiaal dat men bij de opbouw van de kerk gebruikt, vuurvast is. Dat bedoelt de apostel: Hij waarschuwt de broeders en zusters in Korinte om vuurbestendig te bouwen. Dat zegt hij eerst, voordat hij komt te spreken over loon en behouden worden.

Bouw materiaal

Wat bedoelt Paulus met het goud, zilver, hout, hooi en stro, de verschillende bouwmaterialen die hij noemt? Daar zijn in de loop van de tijd heel wat suggesties voor gedaan. Vaak wordt er gedacht aan de tegenstelling tussen het evangelie (goud, zilver en kostbare stenen) en dwalingen (hout, hooi en stro). Sommigen hebben voor elk materiaal een toepassing bedacht.

Het lijkt mij dat het Paulus niet gaat om een gedetailleerde toepassing van

de beelden die hij gebruikt. Hij noemt verschillende materialen, maar uiteindelijk gaat om één tegenstelling: is het werk wel of niet bestand tegen het vuur van God. De beelden die hij gebruikt zijn ook in twee reeksen verdeeld: goud, zilver en edelstenen zijn bestand tegen vuur. Hout, hooi en stro zijn dat niet. Het gaat hem kennelijk om deze tweedeling, al wijzen de verschillende beelden op gevarieerde bouwactiviteit.

Dat past ook bij het karakter van het vuur als oordeelsvuur. Dat brandt uit wat slecht is in de ogen van God. Wat goed is, blijft bestaan. Deze tweedeling komt ook in het grotere verband steeds naar voren: De vele namen in de partijchap tegenover de ene naam van Christus, de wereldse wijsheid tegenover die van God, vleeselijk tegenover geestelijk. Die tegenstelling komt na deze perikoop ook weer terug: de dwaasheid van deze wereld tegenover de wijsheid van God (vs. 18-19). Dat is één van de problemen van de gemeente waarop Paulus ingaat.

Hier werkt hij dat uit met het oog op de opbouwbaarheid in de kerk. Het gaat hem niet om allerlei bouwmaterialen, maar om kerkbouw vanuit de wijsheid van God tegenover kerkbouw volgens mensenwijsheid. Zo past het ook in de strekking van de gehele brief. Die is immers geschreven om allerlei verkeerde opbouwbaarheid in Korinte te corrigeren.

Loon en genade

De apostel laat ook zien hoe het op de oordeelsdag zal gaan. Het is de dag waarop goeden en kwaden beloond worden naar het werk dat ze gedaan hebben (bijv. Rom. 2; 2 Kor. 5:10). Over dat loon sprak hij al in vers 8: ieder zal loon krijgen naar het werk dat hij gedaan heeft. Het goede werk, het werk vanuit de wijsheid van God, zal standhouden. Dat blijkt vuurbestendig. Dat is te danken aan de genade van God. Zo zegt Paulus het niet. In vers 10 spreekt hij wel over de genade van God waardoor hij het fundament kon leggen. Zo is voor Paulus alle kerkelijke arbeid genade van God. Dan is ook het loon iets dat uit genade gegeven wordt. Ook als het werk in de kerkopbouw in het oordeelsvuur standhoudt, is dat dankzij de genade van God. Wat niet bestand is tegen vuur (het werk uit de dwaasheid van mensen), zal vergaan. Dat laatste wil niet zeggen dat de werker verloren zal gaan. Die wordt behouden 'als door

vuur heen'. De werker gaat kennelijk niet letterlijk door het vuur, maar 'bij wijze van spreken'. Hij wordt behouden, maar hij lijdt schade. Vanwege de tegenstelling met het werk dat standhoudt, ligt het voor de hand om deze schade te zien in het verloren gaan van het werk dat gedaan is. Paulus weet van beloning en van genade. Het één en het ander maken zijn woorden tot een krachtige onderstreping van de aansporing om erop toe te zien hoe men op het ene fundament bouwt. Want wie wil de beloning missen en wie zou behouden willen worden met verlies van zijn werk? Zoals de genade van God geen aanleiding is om naar het vlees te leven, zo is de genade van het behoud in het laatste oordeel geen reden om niet nauwkeurig erop te letten met welk materiaal er op het fundament gebouwd wordt. Nadrukkelijk spoort Paulus aan om vuurbestendig te bouwen.

Heiligheid

Paulus belicht dit ten slotte (vs.16-17) vanuit de gedachte dat de gemeente de tempel van de Geest is. Het bouwwerk is de tempel van God. Hij herinnert de gemeente daaraan en voegt eraan toe dat God zal schenden wie zijn tempel schendt. Daarmee geeft hij in verband met de heiligheid van de tempel de ernst van Gods oordeel aan. Als je aan Gods tempel bouwt, moet je goed beseffen dat je haar niet mag beschadigen.

Samenvatting

Wat we in 1 Korintiërs 3:10-15 lezen, kan als volgt samengevat worden: de opbouw van de kerk als tempel van de Geest vindt plaats tussen fundamentlegging en oordeelsdag. Vanuit het fundament is er de opdracht te bouwen in overeenstemming met het ene fundament. Vanuit de oordeelsdag is het noodzakelijk om vuurvast te bouwen. Vanuit de heiligheid van de tempel is er de waarschuwing om haar niet te beschadigen. Paulus stelt de opbouw van de gemeente onder driedubbele toets. Het goede bouwen wordt beloond. Het slechte bouwen verbrandt. Het is Gods genade dat de bouwer wiens werk verloren gaat, wel behouden wordt. Maar zoals de genade van God geen aanleiding is voor de zonde, zo kan de belofte van redding 'als door vuur heen' geen aanleiding zijn om met brandbaar materiaal te bouwen. Nadrukkelijk roept Paulus op om niet vanuit menselijke wijsheid de gemeente te bouwen, maar vanuit de wijsheid die God in Christus door zijn Geest heeft geopenbaard.

De eerste vraag die we stelden, was: 'Doet het er niet zo toe hoe je de kerk bouwt, als je maar op het ene fundament bouwt?' Het kan duidelijk zijn dat deze gedachte precies het tegendeel is van wat Paulus bedoelt. Hij spoort juist aan om ons in alle kerkelijke arbeid geheel en al te richten naar Christus, die het fundament van de kerk is. En dan wel Christus zoals we Hem uit de Schriften kennen.

Onze tweede vraag was: 'Is er in de kerk dwaalleer te verdragen die het ene fundament niet aantast?' Als de Christus der Schriften het fundament is van de kerk, tast elke dwaling die tegen de leer van de Schriften ingaat, dat fundament aan. Hoe op een dergelijke aantasting gereageerd moet worden, is daarmee niet gezegd. Dat is ook de bedoeling van dit artikel niet. Waar het mij om gaat, is dat de aanduiding van 'Christus als het ene fundament' niet geschikt is om in de leer van het evangelie te onderscheiden tussen zaken waarover wel en waarover geen dwaling verdragen kan worden. Want die aanduiding ziet gewoon op Christus zoals Hij door de apostelen verkondigd is, op de gehele leer van het evangelie.

Slot

Paulus leert ons om in ons kerkelijk werk vast te blijven houden aan de leer van het evangelie en om bezig te zijn in het levende besef dat al onze arbeid het licht van Christus' dag moet kunnen verdragen.

Goesting

Het is geheim. Ik mag hier eigenlijk niks van vertellen. Dit gesprek wordt achter gesloten deuren gevoerd. Het gaat om een TLO. Een classicaal gesprek met een beroepen predikant, de laatste hobbel op zijn weg naar het preekambt. Het betreft broeder Ph.R.G. de Coster uit Gent. Dáár vindt ook het gesprek plaats. In de kerkzaal van het Gereformeerd Kerkcentrum aan de Leie. Het is koud. De verwarming doet het niet. Maar deze unieke kerkzaal heeft een grote openhaard! Die wordt aangestoken en flink opgepod. De haard vonkt en knettert als de preses van de vergadering met schriftlezing en gebed de vergadering opent. Nou kun je je voorstellen hoe de Synode van Dordrecht heeft vergaderd, zegt een collega naast mij.

Het gesprek duurt een uur. En het gaat erom dat de kandidaat betrouwbaar gereformeerd zal blijken te zijn, bij wie de dienst van het Woord in goede handen is en onder wiens herderlijke zorg Christus' schapen veilig zijn.

Het onderzoek had een goed verloop. Er bleek geen verhindering om br. De Coster toe te laten. Integendeel, we waren allemaal onder de indruk van het gesprek en we hadden het gevoel dat we een heel bijzonder gebeuren beleefden. Hier werd geschiedenis gemaakt! De nog zo jonge Gereformeerde Kerk in het Vlaamse Gent ontvangt een predikant uit eigen gelederen. Een afgevaardigde van de wijkraad van Gent zei ont-

roerd te zijn. Ook hij was onder de indruk. Wat mij zo trof, zei hij, dat was dat de kandidaat zo zeer laat blijken dat hij er zin in heeft. En laat ik dat mogen zeggen met een Vlaams woord: goesting. Hij heeft goesting in het werk dat wacht. En - zo legde hij uit - 'goesting' is toch net wat anders dan 'zin hebben in'. Wij Vlamingen kunnen zin hebben in een stoverij met wat frieten. Maar als we ergens goesting in hebben, dan gaat het om iets heel bijzonders, iets dierbaars, iets waar je je hart in legt.

Ik leerde een nieuw woord. En met dat woord kan ik een herkenbaar gevoel benoemen. Het gevoel dat ik heb als ik weer aan een nieuwe preek mag beginnen. Of, wanneer een catechisatie lekker loopt. Of ook, je bent op herderlijk bezoek en de klank van Gods Woord ontvangt de weerklank van het geloof. Dan is er een gevoel dat ik eigenlijk nooit goed kon duiden. Maar de Vlaming kent dat gevoel!

En dan treft het, dat het hier gaat om een Vlaming die graag gereformeerd wil zijn. En hij schaamde zich daarvoor niet. Hij schetste voor ons ook de noodzaak van het gereformeerde getuigenis in een samenleving waar rooms en evangelisch hun grote invloeden hebben en in deze tijd elkaar de hand lijken te reiken. In dat krachtenveld klinkt het getuigenis van Gods soevereine genade voor een mens verloren in zonde en schuld. Voor dat getuigenis is in de Vlaamse samenleving geen vanzelf-

sprekend gehoor. En het aantal kerkleden in Gent lijkt dat te bevestigen. Wat zal dus de ruimte zijn voor het werk van onze broeder De Coster? Maar, hij heeft er goesting in...

Behalve dit Vlaamse woord kunnen wij Nederlandse gereformeerden ook leren van deze gelovige houding. In onze eigen samenleving, waar nota bene de religiositeit lijkt toe te nemen, is steeds minder ruimte voor het geloof in de God van genade. En wij gereformeerden lijken wel wat de neiging te hebben om ons aan te passen. De één spreekt van christelijke verbondenheid met de paus en de ander beleeft de katholiciteit van de kerk met al wie halleluja roept. Soms heb ik wel het gevoel dat ik me zou moeten schamen voor het oude, vertrouwde geluid van de gereformeerde belijdenis. In een ambiance die de herinnering aan de Dordtse synode oproept, kreeg ik het woord aangereikt voor de vrolijke moed om gereformeerd te zijn en te blijven. Na afloop werden we door de vrouw van broeder De Coster getrakteerd op een royale vlaai. En daar had ik toen zo'n goesting in.

G. Zomer

Interkerkelijke samenwerking bij evangelisatie

Historische achtergrond (artikel 26 KO)

De verkondiging van het evangelie van Jezus Christus, in zending en evangelisatie, is een roeping van alle christenen. De discipelen werden de wereld in gezonden (Mat. 28:19v) en ook plaatselijk dienen gelovigen leesbare brieven van Christus te zijn (2 Kor. 3:2), altijd bereid om rekenschap te geven van de hoop, die in hen is (1 Petr. 3:15).

Daarom is het mooi om te zien, dat er binnen de GKv sprake is van een toenemend aantal activiteiten in het kader van evangelisatie. Ontwikkeling van nieuwe cursussen, zoals de Alpha-cursus en de Emmaüs-cursus hebben daaraan zeker ook bijgedragen.

Maar wie actief is op het terrein van evangelisatie, die merkt al snel dat hij/zij niet de enige is. En dat de GKv niet de enige kerk is. En anders merken de kerkenraden het wel, die regelmatig verzoeken op tafel krijgen om met bepaalde evangelisatieprojecten mee te doen. Die verzoeken komen niet alleen uit eigen kring, maar ook van anderen: andere organisaties (niet met de GKv verbonden) en andere kerken (geen zusterkerken). Hoe prachtig het ook is dat zoveel christenen actief zijn om ook anderen met het evangelie van Jezus Christus te bereiken, toch levert zo'n verzoek tot samenwerking binnen een kerkenraad (of classis) vaak een hele discussie op. En de broeders worden het ook niet zo gemakkelijk eens.

Daarom is het goed om die vraag eens apart onder ogen te zien.¹

Utrecht 1923 en Kampen 1975

Verzoeken tot samenwerking zijn niet nieuw. Daarom wil ik beginnen met te kijken naar de antwoorden die in het verleden zijn gegeven. Dat betreft

Synodebesluiten van 1923:

1. De evangelisatie bedoelt degenen, die vervreemd zijn van Gods Woord en van den dienst des Heeren te roepen tot den Heere en dus tot de Kerk des Heeren;
2. deze arbeid aan de afgedoolden behoort naar het Woord Gods tot de roeping van de Kerk van Christus;
3. de evangelisatie gebruikt als middel het brengen van het Woord Gods en ze heeft dat te brengen in overeenstemming met de Belijdenisgeschriften van de Gereformeerde Kerken in Nederland;
4. de opzettelijke evangelisatie dient uit te gaan van, voor het minst te staan onder leiding van den Kerkeraad. Deze heeft voor evangelisatie gebruik te maken van de gaven en krachten, die God tot dit werk in de gemeente heeft geschonken;
5. is het noodig dat er verband gelegd wordt tusschen het Evangelisatiewerk op verschillende plaatsen, dan moet dat verband door of vanwege de Kerkeraden worden gezocht;
6. het verkrijgen van allerlei hulpmiddelen, die de Evangelisatie-arbeid noodig heeft, als ook het overleg in de besprekingen tusschen hen, die theoretisch of praktisch in een Evangelisatie-arbeid werkzaam zijn, kan overgelaten worden aan de verschillende vereenigingen op Gereformeerde grondslag, die in deze richting werkzaam zijn;
7. de wijze, waarop de Kerken het Evangelisatiewerk regelen moeten, dient aan de vrijheid der Kerken te worden overgelaten.

in de eerste plaats kerkelijke besluiten hierover.²

Het is de *synode van Utrecht 1923* geweest, die duidelijke regels heeft vastgesteld inzake evangelisatie. Korte inhoud:

evangelisatie is niet alleen een roeping van de individuele gelovige, maar van de kerk als geheel; verkondiging van het evangelie dient te gebeuren in overeenstemming met de gereformeerde belijdenisgeschriften; opzettelijke evangelisatie dient (minstens) te staan onder leiding van de kerkenraad; het doel is om mensen bij Christus te brengen en (dus) bij de kerk van Christus.

Deze regels zijn door de *synode van Kampen 1975* vervangen door een nieuwe regeling.³

Het is de moeite waard om het commissierapport dat aan dit synodebesluit ten grondslag ligt, te bekijken.⁴ Daaruit blijkt dat er door verschillende plaatselijke kerken bezwaren tegen de regels van Utrecht waren ingebracht. Belangrijkste aanleiding voor die bezwaren was de oprichting van de vereniging E&R ('Evangelisatie & Recreatie') in 1972. Dat was een particulier initiatief en in feite in strijd met Utrecht 1923. Daarom pleiten genoemde kerken voor verruiming: Utrecht bindt de evangelisatie te exclusief aan (het initiatief van) de kerkenraad. Dat is een belemmering voor het evangelisatiewerk. De synodecommissie erkent dat, maar waarschuwt tegelijk ook voor wildgroei: evangelisatiewerk moet zich niet naast en los van de kerk ontwikkelen, met gevaar voor methodisme en kerkelijk indifferetisme. De kerkenraad heeft wel degelijk een eigen verantwoordelijkheid inzake de evangelisatie. Dat was de achtergrond van Utrecht 1923. En de bezwaarde kerken dreigen dat nu uit het oog te verliezen. De synodecommissie is van

oordeel: oproepen tot geloof in Christus is tegelijk ook roepen tot de kerk van Christus. Dat kan nooit buiten de kerkenraad om gedaan worden.⁵ De commissie doet uiteindelijk een voorstel voor een nieuwe regeling, waarin aan beide aspecten recht wordt gedaan: (meer) ruimte voor particulier initiatief, maar wel toerusting en toezicht door de kerkenraad. Dit voorstel is vervolgens door de synode aangenomen, met slechts een enkele redactionele wijziging.⁶

Dat betekent dat de principiële uitgangspunten van Utrecht 1923 gehandhaafd zijn, zoals ook blijkt uit de overwegingen en gronden van het besluit van Kampen.

Artikel 26 KO

En dat is van directe betekenis voor (de interpretatie van) artikel 26 KO. Want Kampen'75 is mede bepalend geweest voor de inhoud van het (nieuwe!) artikel over evangelisatie, waar deputaten voor herziening van de kerkorde - in opdracht van Hatten'72/73 - zich inmiddels mee bezig hadden gehouden.⁷ Een groot aantal artikelen wordt door Kampen'75 in voorlopige lezing vastgesteld (*Acta art. 372-395*). Maar van het artikel over de evangelisatie wordt besloten dit voor nader advies aan het nieuw te benoemen deputaatschap voor herziening van de kerkorde toe te vertrouwen.⁸

Voorafgaand aan de volgende synode (Groningen-Zuid 1978) verwerkte het nieuwe deputaatschap in hun voorstellen ook reacties uit de kerken. Dat leidde tot een nieuwe formulering van het artikel over de evangelisatie. Dat conceptartikel is door Groningen'78 ongewijzigd aangenomen en kreeg uiteindelijk als artikel 26 een definitieve plaats in de herziene kerkorde.⁹

Conclusie: in de synodebesluiten van Utrecht 1923, Kampen 1975 en Groningen-Zuid 1978 is naast enige variatie toch sprake van duidelijke con-

tinuïteit. In de hierboven gegeven korte samenvatting (in vier punten) van de besluiten van Utrecht 1923 is alleen op het derde punt (*opzettelijke evangelisatie dient [minstens] te staan onder leiding van de kerkenraad*) een correctie aangebracht. De andere punten zijn onverkort gehandhaafd.

Dat heeft betekenis voor de vraag naar interkerkelijke samenwerking in de evangelisatie. Want alleen al de punten 1, 2 en 4 kunnen moeilijk - om niet te zeggen: onmogelijk - tot hun recht komen bij interkerkelijke evangelisatie. En het bijgestelde derde punt betekent nog steeds dat publieke evangelisatie de toestemming van de kerkenraad moet hebben (de vierde en zesde regel van Kampen'75). Terwijl de vijfde regel van Kampen duidelijk maakt dat alleen samenwerking met zusterkerken in beeld is.¹⁰

T.a.v. artikel 26 KO moet de (voorlopige) conclusie zijn, dat zowel uit de achtergrond als ook uit de letterlijke tekst van dit artikel blijkt dat interkerkelijke samenwerking in strijd is met (de bedoeling van) dit artikel.

Middelburg 1933

De vraag naar interkerkelijke samenwerking is expliciet aan de orde geweest op de synode van Middelburg 1933. Uit het besluit blijkt dat de synode onderscheidt maakt:

- tussen volledige en niet-volledige samenwerking;
- tussen evangeliseren met en zonder prediking (van het Woord van God);
- tussen het evangeliseren zelf en overleg over praktische zaken.

Volledige samenwerking, waarbij sprake is van prediking, wordt afgevoerd. Overleg en andere vormen van samenwerking zijn wel mogelijk en misschien zelfs gewenst.

Die nuancering van Middelburg is zeer actueel. Daar kom ik straks nog op terug. Evenals Van der Laan heb ik de indruk, dat we in de GKv sinds de Vrijmaking die nuancering een tijdlang zijn kwijtgeraakt.¹¹ Interkerkelijke samenwerking werd immers op allerlei gebieden - en dus helemaal op het gebied van evangelisatie - categorisch afgewezen.

Naast deze nuancering van Middelburg moeten we echter vaststellen dat we bij Middelburg géén nuancering vinden t.a.v. andere kerken. Er zijn geen kerken met wie wel volledig kan worden samengewerkt. Ook niet met andere kerken die toch wel dezelfde gereformeerde belijdenisgeschriften hebben.¹²

Synodebesluit van 1933:

20a De generale synode spreekt uit: dat van volledige samenwerking met anderen, niet-gereformeerden, geen sprake kan zijn, waar het evangeliseren bestaat in of gepaard gaat met prediking van het Woord Gods, doch alleen, wanneer Bijbels en lectuur, waartegen geen bezwaar bestaat, worden verspreid of in anderen vorm zonder prediking wordt geëvangeliëerd, doch dat het om practischen redenen gewenst kan zijn met anderen, die ook evangeliseren, in overleg te treden, ten einde te komen tot verdeling of van den arbeid, of van de tijden, of van de terreinen.

Artikel 26 KO Kerkenraad en evangelisatie

De evangelisatie moet erop gericht zijn dat zij die God niet kennen of van Hem en zijn dienst vervreemd zijn, zich door belijdenis van het geloof naar de gereformeerde leer voegen bij de gemeente van Christus. De kerkenraden zullen erop toezien dat vanuit deze doelstelling gewerkt wordt.

Publicaties na 1975¹³

Bij de meeste genoemde publicaties draait het erom de nuancering van Middelburg'33 te benutten. En om bepaalde redenen wordt die ruimte nog vergroot. Daarbij gaat het dan om de vraag in hoeverre Middelburg'33 vandaag nog geldig en/of van toepassing is.

In de eerste plaats wordt gewezen op de verschillende *niveaus* die bij samenwerking te onderscheiden vallen.¹⁴ Dat sluit aan bij wat Middelburg zegt t.a.v. overleg over praktische zaken.

Verder wordt er aandacht gevraagd voor de verschillende *vormen* van evangelisatie, die er tegenwoordig zijn (koffiebar, kinderclub, mime, video). Van der Laan bijvoorbeeld acht Middelburg op dit punt niet meer letterlijk toepasbaar. Immers, bij allerlei nieuwe vormen wordt de vraag: waar ligt de grens tussen mét of zónder prediking? In de praktijk betekent dit een verruiming van de mogelijkheden tot samenwerking in vergelijking met Middelburg.

Hierbij is van belang eerst te omschrijven wat met die prediking (van Gods Woord) door Middelburg wordt bedoeld. Dat is in deze context niet hetzelfde als de (ambtelijke) bediening van het Woord in een kerkdienst,¹⁵ maar alle vormen van evangelisatie die met gesproken woord gepaard gaan. Waarbij niet alleen een van tevoren vastgelegde tekst wordt doorgegeven, maar er ook interactie kan plaatsvinden. Daarom kan de verspreiding van Bijbels of van bijbels verantwoorde lectuur (folders) wel gezamenlijk plaatsvinden. Dan ligt de boodschap van tevoren vast en kun je daar verantwoording voor nemen. Bij interkerkelijke samenwerking zal dat een

Synodebesluiten van 1975

VI *Zij besluit* dat in plaats van de door de synode van Utrecht 1923 gegeven regels de volgende richtlijnen voor de evangelisatie-arbeid zullen gelden:

1. Het behoort tot de aard van Christus' kerk met het evangelie dat haar is toevertrouwd, ook hen te zoeken, die vreemd zijn aan of vervreemd zijn van God en Zijn dienst. Naar het apostolisch bevel doet de kerk voor alle mensen voorbede bij God haar Heiland; Hij wil immers dat alle mensen behouden worden en tot erkenning der waarheid komen (1 Tim 2:1,3,4). De kerk begeert al deze mensen te bereiken met het Woord van God en te roepen tot gemeenschap met God en Zijn volk (vgl. DL II, 5).
2. De ambtsdragers zullen met name door de prediking, de catechisatie en het huisbezoek de leden van de gemeente op deze roeping wijzen en voor het vervullen van deze roeping toerusten.
3. De kerkenraden zullen deze arbeid van de gemeenteleden blijven begeleiden door toezicht en instructie.
4. Publieke evangelisatie-activiteiten zullen niet zonder overleg met en toestemming van de kerkeraad mogen geschieden.
5. Wanneer kerken zich verbinden tot gemeenschappelijke arbeid in de evangelisatie, zullen zij dat zoveel mogelijk doen met inachtneming van de voor het kerkverband aanvaarde indeling in ressorten.
6. Evangelisatie-activiteiten van regionale en landelijke verenigingen zullen niet mogen plaats vinden zonder overleg met en toestemming van de kerkeraad ter plaatse, waar deze activiteiten worden ondernomen.

begrensde boodschap zijn, omdat alle partners ermee moeten kunnen instemmen. Terwijl je het onderling toch niet over alles eens bent. Maar wanneer zo'n folder reactie wil uitlokken en uitnodigt tot verder contact, wordt het alweer moeilijker. Want hoe en door wie wordt dat vervolg gegeven (nazorg)? En wat komt daarbij aan de orde?

Middelburg wil overeind houden dat die (opzettelijke) evangelisatie gebeurt door de kerk en gericht is op het zich voegen bij de kerk. Dat is vanaf Utrecht 1923 de doorgaande lijn in de kerkelijke besluiten over evangelisatie.¹⁶ In dat kader is de bedoelde onderscheiding tussen evangelisatie mét of zónder prediking

m.i. nog steeds goed te hanteren.

Griffioen gaat nog een stapje verder dan Van der Laan. Sterker dan Van der Laan benadrukt hij dat Middelburg de grens legt bij de *ambtelijke* prediking. Bij Van der Laan gaat het om de vraag: is het wel of geen prediking?, bij Griffioen om de vraag: is het wel of niet ambtelijk? Met deze interpretatie van Middelburg (die ik niet deel, zie boven), ziet hij nog weer meer ruimte voor (volledige!) samenwerking dan Van der Laan.¹⁷

Vervolgens doet Griffioen nog een andere stap: hij wil volledige (!) samenwerking niet beperken tot zusterkerken, maar tot kerken met dezelfde (gereformeerde) grondslag en heeft dan het oog op de 'Gereformeerde Gezindte'.¹⁸ Hij lijkt hierbij Oldenhuis aan zijn zijde te hebben.¹⁹ Oldenhuis²⁰ wil de intentie van Middelburg overeind houden: geen overeenstemming in de leer, dan ook geen samenwerking in de evangelisatie. Hij blijft het van wezenlijk belang vinden om in het evangelisatiewerk naar de kerk toe te werken.

Om twee redenen acht hij Middelburg echter niet (zonder meer) toepasbaar in de situatie van vandaag:

- bij Middelburg gaat het (in de lijn van Utrecht 1923) om samenwerking tussen kerkenraden; maar sinds Kampen'75 is er meer ruimte gekomen voor activiteiten door gemeenteleden; over samenwerking op dat niveau spreekt Middelburg niet;

- er zijn kerken die elkaar de aanduiding 'kerk van Christus' niet onthouden; kunnen die kerken samenwerken in de evangelisatie? Middelburg gaat daarop niet in. Beide argumenten overtuigen mij echter niet.

Of de evangelisatie nu *onder leiding* van de kerkenraad of *onder toezicht* van de kerkenraad gebeurt, het doel blijft hetzelfde: gezamenlijke verantwoordelijkheid en gericht op het zich voegen bij de Kerk van Christus. Samenwerking met anderen op het niveau van de gemeenteleden belemmert dat laatste niet zo goed. De kerkenraad zal de gemeenteleden daar dan ook op aanspreken.

Wat het tweede argument betreft: hierboven heb ik al genoteerd dat Middelburg volledige samenwerking met *elke* andere kerk afwijst. Ook met kerken met dezelfde belijdenis.²¹ Bovendien: een kerk de aanduiding 'kerk van Christus' *niet onthouden* is niet hetzelfde als: een kerk als 'kerk van Christus' *erkennen*. In de lijn van Middelburg (in feite de lijn van Utrecht 1923 tot Groningen-Zuid 1978!) zou dat laatste het geval moeten zijn voor samenwerking in de evangelisatie.

Bij Griffioen is er dan toch verschil met Oldenhuis. Want uit zijn artikelen blijkt dat hij al deze kerken, ook al hebben we als GKv niet (altijd) een zusterkerkrelatie met hen, toch wel beschouwt als (deel van de) gemeente van Christus.²² Dat zegt Oldenhuis niet. Een laatste stap die Griffioen doet, is: je kunt ook per project bekijken of ze worden uitgevoerd 'naar de gereformeerde leer'. Dan is lokaal z.i. zelfs volledige samenwerking mogelijk met de plaatselijke Raad van Kerken en met evangelischen.²³ Vanaf zijn eerste artikel onderbouwt hij dit met de bewering: we verkondigen niet 'de kerk', maar Christus. Daarom maken we geen propaganda voor een bepaalde kerk.²⁴

Hoe je hier verder ook over denkt, geconstateerd moet toch worden dat dit niet strookt met de kerkelijke besluiten en (dus) met artikel 26 KO. Verder speelt hier heel nadrukkelijk de kerkvisie een rol. Daar wil ik graag in een apart artikel verder op ingaan.

Overigens benadrukt ook²⁵ Griffioen dat de gereformeerde belijdenis uitgangspunt moet blijven en dat de kerkvraag er zeker toe doet: geen tegenstelling tussen Christus en de kerk van Christus. Wie Christus heeft gevonden,

moet zich ook voegen bij de gemeente van Christus.²⁶ Dus geen kerkelijk indifferentisme of pluriformiteitsgedachte. Kerken van dezelfde grondslag hebben de plicht kerkelijke eenheid te zoeken. En die eenheid is er pas echt rond de ene tafel van Christus.²⁷

Verschillende niveaus van samenwerking

In navolging van Peter Wierenga wordt bij samenwerking inzake evangelisatie vaak onderscheiden tussen vier niveaus.²⁸

- informerend samenwerken*: kerken informeren elkaar over het eigen werk om zodoende overlap of gaten in werkgebied of doelgroep te voorkomen. Op dit laagste niveau kan oog zijn voor allerlei kerken die zich met evangelisatie bezighouden. Te denken valt aan een folderactie in een nieuwe wijk: de kerken presenteren zich gezamenlijk met een welkomstentent;
 - organiserend samenwerken*: men maakt afspraken om bij overeenkomstige of gerelateerde activiteiten het werkgebied te vergroten of te verdiepen zonder daadwerkelijk samen te werken (bijv. de één doet zijn marktkraam op even weken, de ander op oneven weken); men kan afvaardigingen sturen naar elkaars evangelisatievergaderingen, elkaars notulen uitwisselen, literatuur uitwisselen, elkaar op de hoogte stellen van evangelisatievormen en dergelijke;
 - toerustend samenwerken*: men werkt samen op gebied van toerusting om de kosten (van cursussen e.d.) te drukken; de evangelisatiecommissies van de verschillende samenwerkende kerken kunnen hun vormen van evangelisatiewerk naast elkaar zetten en de werksoorten toetsen. Dan kan bekeken worden waar wel en waar niet samenwerking mogelijk is;
 - uitvoerend samenwerken*: men treedt gezamenlijk op in de eigenlijke acties. Als voorbeeld kan gedacht worden aan het samen bemannen van een marktkraam, en ook het verwijzen naar elkaars kerk.

Als vuistregel geldt daarbij: naarmate de overeenstemming met elkaar als kerken of gemeenten groter is, kan de vorm van samenwerking meer omvattend

zijn. Hierbij ligt het 'uitvoerend' samenwerken heel dicht bij de door Middelburg bedoelde 'volledige' samenwerking.

Conclusie

Interkerkelijke (volledige/uitvoerende) samenwerking strookt dus niet met de kerkelijke besluiten in dezen en staat op gespannen voet met artikel 26 KO. De vraag die overblijft, is deze: hoe bepalend was bij deze synodebesluiten de achterliggende kerkvisie en is die kerkvisie vandaag nog wel te handhaven? Daarover meer in een tweede artikel.

Noten:

¹ Ik ben bepaald niet de eerste die dat doet. Dat zal ook uit het vervolg van dit artikel wel blijken. Ik noem alvast de volgende lectuur:

Ds. J.T. Oldenhuis, 'Samenwerking - kan dat of niet?', in: *Opdracht*, mei 1994.

Ds. P.H. van der Laan, *Kan het samen?*, uitg. LVEA 1996.

Ds. D. Griffioen, 'Samenwerking in zending en evangelisatie', in: *De Reformatie*, april 2000 (drie artn.).

Ds. A.S. van der Lugt, 'Samenwerken met andere kerken in de evangelisatie', in: *De Reformatie*, december 2001.

Over de interpretatie van kerkelijke besluiten in dezen is m.i. echter het laatste woord nog niet gezegd. Daar wil ik graag een bijdrage aan leveren. Bovendien ontbreekt naar mijn gevoel in genoemde artikelen de verwoording van een heldere kerkvisie. Daar wil ik (in een vervolgartikel) wel aandacht voor vragen, omdat beantwoording van bovengenoemde vraag daar alles mee te maken heeft.

² Zie apart kader.

³ Zie apart kader.

⁴ Zie *Acta* GS Kampen 1975, bijlage 5.

⁵ *A.w.*, p. 334 en 335.

⁶ *A.w.*, p. 159-160.

⁷ *A.w.*, p. 97.

Deputaten herziening kerkorde hadden voor de Synode van Kampen '75 een nieuw concept klaar (*a.w.* bijlage 3, p. 275 en 282). Daarin werd in een nieuw artikel 27 een zelfstandige plaats gegeven aan de evangelisatie.

⁸ *A.w.*, p. 182.

⁹ *Acta* Groningen-Zuid 1978, art. 201 en art. 212.

Het deputatenrapport: bijlage 4, p. 352 en 383. Zie voor de tekst van artikel 26 het aparte kader.

¹⁰ Dat is o.i. terecht ook de conclusie van P.H. van der Laan (*a.w.*, p. 16) en D. Griffioen (a.a., p. 972).

¹¹ Vgl. P.H. van der Laan, *a.w.*, p. 12.

¹² Zo terecht de conclusie van P.H. van der Laan (*a.w.*, p. 13) en ook D. Griffioen (a.a., p. 971).

¹³ Zie bij noot 1.

¹⁴ Zie volgende paragraaf.

¹⁵ M.i. geeft P.H. van der Laan (en anderen in navolging van hem) aan die 'prediking' ten onrechte deze smallere betekenis (*a.w.*, p. 13). Dijkema en Walinga (zie noot 10) gaan nog een stapje verder en zijn wel héél snel met hun conclusie: *Tegenwoordig is het begrip 'prediking' niet meer bruikbaar als criterium. Dat begrip zou vervangen kunnen worden door 'leer van de kerk', 'hart van het evangelie', 'eigen kerkelijk leven'.* Middelburg zal zeker niet aan die laatste twee omschrijvingen gedacht hebben.

¹⁶ Ook in de besluiten door Kampen'75 en Groningen-Zuid'78 (vgl. P.H. van der Laan, *a.w.*, p. 16: 'een zaak van de kerk voor heel de kerk').

¹⁷ D. Griffioen, *a.a.*, p. 971 en 988.

¹⁸ *A.a.*, p. 927, 970 en 989. Blijkens een voetnoot denkt hij hierbij aan de CGK, de NGK, de Geref. Bondsgemeenten in de NHK en de Geref. Gemeenten (p. 929).

¹⁹ Griffioen verwijst zelf ook naar Oldenhuis, zie *a.a.*, p. 990.

²⁰ Geraadpleegd via een niet gepubliceerde notitie van T. Dijkema en J.F. Walinga.

²¹ Van der Laan citeert een uitspraak van rapporteur F.W. Grosheide op de synode van Middelburg: *een schuldige gedeeldheid moge ons ook door de Evangelisatie nog meer tot schuld worden! ... we moeten niet verwachten normaal te kunnen handelen, nu de toestand abnormaal is.*

²² Vgl. *a.a.*, p. 928 en 970.

²³ *A.a.*, p. 989.

²⁴ *A.a.*, p. 927.

²⁵ Vgl. Oldenhuis (hierboven geciteerd) en Van der Laan, die de strekking van Middelburg nog steeds geldig acht: volledige samenwerking levert een onaanvaardbare spanning op met het gereformeerde karakter van de evangelisatie. *Alleen vanuit kerken die*

met elkaar in gemeenschap leven, kunnen we zonder reserves anderen roepen tot gemeenschap met God en zijn volk. (*a.w.*, p. 17).

²⁶ *A.a.*, p. 927.

²⁷ *A.a.*, p. 970.

²⁸ Geciteerd via een notitie die gediend heeft op de vergadering van de classis Groningen, d.d. 30 januari en 27 maart 2003 (zie ook P.H. van der Laan, *a.w.*, p. 31v en A.S. van der Lugt, *a.a.*).

'Over eigentijds gereformeerd zijn' en 'Een praktisch bezinningsboek' zijn de beide subtitels van het boek *Thuis in Gods huis*, geschreven door ds. Gerrit Gunnink naar aanleiding van een project in zijn eigen gemeente. Die gemeente bestond vijftig jaar en dat was voor hem reden om een gemeenteproject op te starten voor een aantal weken, om met elkaar te overzien of en hoe de Gereformeerde Kerken veranderd zijn in die periode.

Bevinden onze kerken zich in een identiteitscrisis? Waarom gaat het bij gereformeerd-zijn? Wat is nu typisch vrijgemaakt? Wat is er aan het veranderen en waardoor? Vragen als deze komen aan de orde, maar ze staan binnen een hecht kader: de kerk is van Christus en bij Hem is ons heil te vinden. Gods huis op deze aarde is altijd in aanbouw. In dat huis, dat nog in de steigers staat, mogen we ons thuis voelen.

Al met al is er zo voldoende stof verzameld voor een stevig werkboek, waarmee de schrijver ook de andere gemeenten, m.n. in ons kerkverband, wil dienen en waarvan hij zelf denkt dat het rendement het grootst wordt als je het inderdaad gebruikt in het kader van zo'n gemeenteproject (p. 9).

Gunnink geeft vanuit de ervaring in zijn eigen gemeente aan hoe het boek te gebruiken is. Het is opgezet als een dagboek voor 42 dagen, oftewel zes weken.

Elke week behandelt een eigen thema, en per dag is dan weer gekozen voor een onderdeel daaruit. De stukjes tekst beslaan meestal ruim twee pagina's; vervolgens wordt een te lezen bijbelgedeelte opgegeven, dat vaak al bij het daggedeelte aan de orde kwam; daarna is er een stukje verwerking, bestaande uit een vraag of een stelling die voor verdere verdieping zorgt; en tot slot een kort gebed. Na een week volgt er een aantal grijsgekleurde pagina's, waarop een soort programma is te vinden voor een bespreking over het desbetreffende thema, met tips, gesprekspunten, liedsuggesties e.d. voor een groepsbijeenkomst van gemeenteleden. Zo kunnen de leden van een bijbelstudiegroep, een (mini)wijk of hoe het tegenwoordig ook maar heten mag, elkaar beter leren kennen, dichter naar elkaar toegroeien en dus een steeds hechtere gemeenschap als gemeente van Christus gaan vormen. Het vasthouden van de grondhouding van vertrouwen naar Christus en naar elkaar is daarbij heel belangrijk (p. 171).

De eerste week heeft als thema 'Wie is de hoofdbewoner?' Zo begint het boek sterk, want de aandacht wordt meteen van het hoogmoedige en zelfzuchtige individu (lees: mezelf als lezer/

gebruiker) gericht op God. Hij is oneindig veel groter en machtiger dan wij maar kunnen beseffen. Het gaat niet om jouw of mijn gelijk, maar om het kennen van God (p. 19), dan zet je Christus in het midden, tot in de eredienst toe. In de week erna staat centraal de vraag wat beleving is: kijk eens naar de psalmen; wees zo nuchter te bedenken dat de één een andere beleving heeft dan de ander; hoeveel God van mij houdt, hangt niet af van mijn geloofsbeleving, maar mijn geloofsbeleving komt voort uit zijn liefde; de Geest werkt in een

Korte boekbespreking

M.J.A. Zwikstra-de Weger

mens om Christus Heer in je te maken.

In week 3 draait het om de kerk. Dan gaat het over het verleden, over het kerkverband, over eenheid en verbroekeling. Gebrekkigheid en gebrokenheid zijn niet bepalend voor de identiteit van de kerk, want de kerk is de bruid van God, door Hem bemind met een eeuwige liefde (p. 71)! Er zijn grote woorden gesproken in en over de kerk, en hoeveel nederigheid en liefde klonk daarin door? Het is om je te schamen..., en niet voor niets is hierbij gekozen voor Daniël 9:15-19, het slot van een intense en uitvoerige schuldbelijdenis. Wat valt hieruit te leren met het oog op de kerkelijke situatie van vandaag (p. 69)? Als het gaat over 'de kerk als moeder', valt het woord kerkkeus. Alsof wij de eerste keus zouden hebben. Maar 'in werkelijkheid heeft God al voor je gekozen en je een plek in een bepaalde gemeente gegeven' (p. 82). Gunnink voert een pleidooi om meer kerk te zijn door de week: 'Een gemeente die de keus maakt om gemeente-in-groepen te zijn kiest niet voor de laatste hype of voor een therapeutische gemeentevisie, maar voor verbondenheid, voor waarheid en liefde' (p. 85).

Week 4 is gereserveerd voor charismatisch of profetisch, een boeiend en

voor de hand liggend thema waarop ik vanwege de ruimte niet verder inga. Week 5 gaat over 'de mooie oorlog', oftewel over de antithese, de vijandschap uit Genesis 3 ('Gods liefdesgeschiedenis met ons kan niet zonder de pijn van deze vijandschap en vreemdelingschap. God is geen allemansvriend', p. 127), en over de geestelijke strijd, waarbij je niet machteloos bent: je wordt weliswaar ingeschakeld, maar bent afhankelijk van de kracht van de Geest. David laat zien dat 'de grootste strijd in je hart is de strijd om steeds afhankelijker te worden van God' (p. 132)!

De laatste week staat in het teken van het doorgeven. Onze kerken zijn veranderd, daar kunnen we niet onderuit. Maar: een gemeente die leeft, is in beweging; een kerk moet zichzelf steeds vernieuwen, of beter gezegd: moet door de Geest van Christus steeds vernieuwd worden! En dat ik in principe hetzelfde geloof als Abraham, Paulus, m'n grootouders, is dat niet bijzonder? Dat ik op diezelfde weg ga, geeft een gevoel van verbondenheid met al die voorgelachten, al loop ik wel op een ander traject van die weg (p. 152). Christus zegt niet: jullie *moeten* het zout van de aarde zijn, maar: jullie *zijn* het, en jullie - het licht van de wereld. 'Het gaat niet over de interessante vraag of we een missionaire

gemeente moeten worden. Christus zegt tegen ons dat we dat zijn' (p. 170).

Ik heb een en ander uit dit boek naar voren gehaald om te laten zien wat een nuchter en bemoedigend boek het is. Het zou fijn zijn als het in veel gemeentes gebruikt wordt (en op de aangegeven manier) als aanzet voor gesprek en als het zo tot zegen zal mogen zijn. Nog één citaatje tot besluit: 'Zonder de Geest van Christus kun je heel triest worden, vanwege de onvolmaaktheid van de kerk. Door de Geest van Christus word je heel blij, vanwege alle mooie dingen die Hij er doet. Zonder Hem zie je de menselijke kant van de kerk. Door Hem kom je terecht bij het allermooiste project van God op aarde' (p. 88/89).

N.a.v.: Ds. Gerrit Gunnink,
Thuis in Gods huis. Over eigentijds gereformeerd zijn; een praktisch bezinningsboek, De Vuurbaak, Barneveld, 2007, ISBN 978 90 5560 380 0, 174 pag.
Prijs € 12,50

Een christelijke hermeneutiek van het Oude Testament

Prof. dr. Cees Houtman schreef een belangwekkend boek over de vraag hoe het Oude Testament op een christelijke manier uitgelegd wil worden. Houtman was hoogleraar Oude Testament aan de Theologische Universiteit in Kampen (Oudestraat) en ging in 2006 met emeritaat. In datzelfde jaar verscheen ook dit opus magnum van hem van 597 pagina's.

Zijn afscheidsrede had dezelfde titel als het eerste hoofdstuk van dit boek, namelijk: 'Het Oude Testament bestaat niet.' Ik ken die rede verder niet, maar ik neem aan dat de inhoud veel te maken heeft met zijn boek. In het boek blijkt zijn grote belesenheid en ervaring op het gebied van de Oudtestamentische wetenschap. Van bijna veertig jaar professionele en op den duur ook professorale omgang met het Oude Testament wordt de balans opgemaakt. In talloze noten blijkt zijn grandioze belesenheid. Vlak voor het eind van zijn actieve dienst in Kampen kreeg hij voor dit boek ook nog een jaar vrij dankzij een subsidie van de NWO (Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek). Ik zou hoogleraren onder ons (Kampen, Broederweg) t.z.t. graag hetzelfde 'sabbatsjaar' toewensen!

Pagina uit Hebreeuwse bijbel

Waar gaat het boek over?

Ik wil nu eerst een indruk geven van wat er allemaal in dit dikke boek staat. Het boek bestaat uit drie delen, samen 27 hoofdstukken. Het eerste deel bespreekt allerlei aspecten van het Oude Testament. Eerst komen de tekstgeschiedenis en de tekstkritiek aan de orde rond de vraag naar de waardering van de Hebreeuwse grondtekst. Dan is er een hoofdstuk over de vertaling van het Oude Testament en de canon en canonvorming. Hoofdstuk 4 gaat

over interpretatie binnen het Oude Testament zelf, een redactiewerkzaamheid waarvoor vroegere teksten in een nieuwe situatie werden geactualiseerd. Natuurlijk is er ook aandacht voor de plaats van het Oude Testament in het Nieuwe Testament. Aan de orde komt verder herschrijving van de Bijbel, als namelijk verhalen worden herverteld, wat tegelijk een vorm van interpretatie is. Houtman

citeert dan hervertellingen van juffrouw Ingwersen en Karel Eykman naast die van Flavius Josephus bijvoorbeeld.

De laatste hoofdstukken van deel 1, namelijk hoofdstuk 7 en 8, zijn belangrijk om het eigen standpunt van Houtman te leren kennen. Hoofdstuk 7 is getiteld: 'Het Nieuwere Testament.' Met die uitdrukking geeft Houtman een samenvatting van allerlei manieren van omgang met en uitleg van het Oude Testament. Het betreft dus de nachgeschiede van het Oude Testament in het totaal van alle commentaren, preken, meditaties, bijbelse films en noem maar

Boek van de maand

Joh. de Wolf

op. In hoofdstuk 8 ('Nieuwe en oude dingen') geeft hij een overzicht van exegetische methoden in de loop van de geschiedenis, vanaf de allegorische uitleg tot aan bijvoorbeeld de Afrocentrische bijbeluitleg van onze tijd. Maar dan komt hij in dat hoofdstuk ook tot een eigen positiebepaling en een profiel-schets van de christelijke exegeet van het Oude Testament. Ik kom daar nog op terug.

Deel 2 is een historisch hoofdstuk. Houtman geeft hierin een overzicht van christelijke uitleg van het Oude Testament in de loop van de kerkgeschiedenis. Het begint natuurlijk met de vroegchristelijke uitleg, o.a. die van Irenaeus en Origenes. Vervolgens Augustinus en Hiëronymus, met hun tijdgenoten. De Middeleeuwen komen kort ter sprake. De tijd van de Reformatie krijgt alle aandacht: eerst Luther, dan Zwingli en Calvijn, met een kort hoofdstukje over Melancton, dat met een toegift over de vroege en latere Verlichting is aangevuld. Houtman gunt in zijn boek ook een plaats aan 16^e-eeuwse dissidenten, zoals bijvoorbeeld Thomas Müntzer, Michaël Servet (die hij trouwens de hand boven het hoofd houdt) en Sebastiaan Franck. Tot slot is er een apart hoofdstukje over de worsteling om de wet.

Dan komt het derde deel met een mengeling aan onderwerpen. Het gaat o.a. om de veranderingen in visie en uitleg van het Oude Testament als gevolg van de Verlichting, een benadering die in zekere zin ook in het Oude Testament zelf al voorkomt. Verschillende hoofdstukken handelen over de vraag in hoeverre de voorschriften van het Oude Testament vandaag nog gelden. Dan gaat het o.a. over de tien geboden, met name over het sabbatsgebod, en verder over de vraag of oudtestamentische verhalen, naast de voorschriften, ook een bron van moraal kunnen zijn. Ook het zesde en zevende gebod passeren de revue, als Houtman uitgebreid ingaat op abortus en homoseksualiteit. Houtman ziet daarbij als probleem dat er in het Oude Testament ook op ethisch gebied stemmen en tegenstemmen klinken. Om de toekomst open te houden, moet de moraal niet verstarren maar met het Woord zelf in beweging blijven. In hoofdstuk 26 met de titel 'De Schrift ontluisterd' geeft de auteur een opsomming van kritische en zelfs vijandige stemmen als het gaat

om het Oude Testament. De reeks gaat vanaf de gnostici en Marcion tot aan Voltaire en Maarten 't Hart. Tot slot is er dan hoofdstuk 27, waarin vooral het geweld in het Oude Testament centraal staat en de rol die God daarbij speelt, en het godsbeeld dat daarvan afgeleid is.

De Schrift wordt geschreven

Heel deze lading van dit boek wil gedekt zijn door die opvallende titel 'De Schrift *wordt* geschreven'. Wat wil de auteur daarmee zeggen? De auteur bedoelt daarmee, dat de Schrift nog nooit echt af is. Het Woord is in beweging: zo heet het eerste hoofddeel van het boek, en daar eindigt ook de laatste alinea mee. Door nieuwe interpretaties, door actualisering in de verkondiging, door hervertellingen blijft de Bijbel als het ware steeds in beweging. Vandaar ook die titel van de afscheidsrede en van het eerste hoofdstuk van het boek: 'Het Oude Testament bestaat niet.' De Bijbel bestaat dus niet in pure vorm, maar enkel in geïnterpreteerde vorm. Oftewel: slechts in de gestalte van de traditie, zegt Houtman zelf. Het Woord is er uitsluitend als Woord in beweging, als voorwerp van actualisatie, nieuwe interpretatie en herschrijving. Dat idee is de rode draad door heel het boek.

In de ban van de receptie

Ik wil vervolgens het eigen standpunt van Houtman wat van dichterbij bekijken. Dan begin ik even met een citaat uit een ander boek van hem, namelijk *Een wellustige en valse vrouw?* Dat is een monografie over Jozef en de vrouw van Potifar, waarin Houtman uitgebreid de geschiedenis van de exegese van Genesis 39 in kaart brengt. Kennelijk heeft hem die studie erg geboeid, want hij zegt in zijn Woord vooraf dat hij 'in de ban is geraakt van de receptie van de Bijbel' en daarvoor gebruikt hij zelfs het woord 'fascinatie'. Met de term 'receptie' bedoelt hij dan het geheel van reacties van het lezerspubliek op een tekst, dus de manier waarop een tekst of verhaal in latere tijd werd 'ontvangen' en gewaardeerd en ook werd verwerkt in eigentijdse vormen (literatuur, kunst, drama etc.).

Opvallend is trouwens hoe vaak hij dit boek over Genesis 39 in zijn nieuwste werk aanhaalt. Evenals een vergelijkbaar boek van hem en K. Spronk over Jefta en zijn dochter, en een in het Duits verschenen receptiegeschiedenis van hen beiden over Simson. Het lijkt erop dat die studies de weg gebaad hebben voor de hoofdgedachte van dit standaardwerk van hem over de hermeneutiek. Blijkbaar is hij enthousiast geworden door de nachgeschiede die elk bijbelverhaal lijkt te hebben. Die keten van hervertellingen, preken, tekeningen en schilderijen krijgt een eigen waarde en betekenis die niet zomaar uitgevlakt kan worden. Zo blijft ook dat Woord van Genesis 39 in beweging en blijft de boodschap levend.

In het boek valt verder op, dat de voorbeelden vaak uit de Tora en de historische boeken zijn genomen, en dat profeten en profetieën maar weinig aan de orde komen. Dit heeft stellig te maken met de wetenschappelijke loopbaan van Houtman en de onderwerpen waarop hij zich bij zijn studie speciaal heeft gericht. De indeling en de inhoud van het boek blijven m.i. ook enigszins willekeurig. Voor mij had hij bijvoorbeeld spotters als Maarten 't Hart en Voltaire c.s. kunnen weglaten en in plaats daarvan wat meer systematisch de Verlichting kunnen behandelen. Houtman bedoelt wel geen complete *geschiedenis* van de hermeneutiek te geven, maar op zijn zoektocht naar een christelijke hermeneutiek speelt de confrontatie met de Verlichting toch wel een voorname rol.

Zelfstandig theoloog

Nu is het verder niet overal zo duidelijk hoe Houtman zelf over de zaken denkt. Hij is ook geen man die je makkelijk in een vakje kunt indelen. Dat pleit ongetwijfeld voor zijn zelfstandigheid. Uit vroegere boeken van hem weten we al dat hij gedegen werk levert (denk aan de trilogie over Exodus), maar ook kritisch is. Die kritiek richt zich trouwens niet alleen op bijbelgetrouwe exegese, maar soms ook op de resultaten van de historisch-kritische bijbelwetenschap. Ik noem zomaar wat zaken die mij opvielen, eerst enkele positieve.

Als Houtman wat denigrerend doet over Nicolaas Matsier die de Bijbel 'zeer onderhoudende literatuur' noemt en

over Fokkelman die ook alleen maar de literaire kant ziet, dan denk ik dat Houtman zelf de historiciteit van de bijbelse verhalen niet zomaar overboord gooit, maar daar serieus onderzoek naar wil doen (p. 150). Op p. 542 is het verkwikkend hoe eerlijk en evenwichtig Houtman over de zgn. wraakpsalmen schrijft in het kader van geweld en slachtoffers van geweld. Hij pleit terecht voor verdiscontering van de uitermate moeilijke situatie waarin zulke gelovige psalmdichters zaten. Letterlijk citaat: '20^e en 21^e-eeuwse burgers van een rechtstaat past het niet om vanuit hun leunstoel de betreffende Psalmen onder kritiek te stellen.'

Op p. 189 kapittelt Houtman een uitspraak van de SoW-synode van 1999 over bijbeluitleg, toen de wirwar van meningen op het gebied van exegese werd verklaard als een rijkdom die de bijbelwoorden bevatten. Letterlijk zei de synode: 'die verscheidenheid is er één als van een symfonie, zoals de bijbel zelf ook een veelstemmig geheel is.' Houtman laat daar ironisch op volgen: van de nood lijkt een deugd gemaakt te worden, van lichte anarchie een heilsstaat. Ik denk dat je die wirwar ook beter een kakofonie kunt noemen dan een symfonie.

Vervloeiende grenzen

Maar dan een paar zaken bij Houtman die ik negatief zou willen duiden. Zo heb ik in het algemeen het idee dat grenzen vervloeien. Bijvoorbeeld de grens tussen Schrift en traditie, omdat de Geest ook als de drijvende kracht wordt gezien achter de nieuwere theologie van het Oude Testament, d.w.z. de actualisatie en nieuwere interpretatie van de Schrift (p. 169-170). Ik noem hier als illustratie ook even de geschiedenis van de wet van Mozes. In Ezra's tijd wordt een nieuwe versie van die wet gepresenteerd, en dat is volledig legitiem, maar Houtman zet die actualisering op één lijn met de zgn. Tempelrol, één van de latere Dode Zeerollen, die een herschrijving biedt van Deuteronomium 12-23 (p. 502). Maar als je zo te werk gaat, waar blijft dan het principiële onderscheid tussen Tora en Talmoed?

Hetzelfde geldt voor de grens tussen de canonieke literatuur en de na- (of niet-)canonieke geschriften. Dankzij de resultaten van de historisch-kritische bijbelwetenschap is volgens Houtman de

afbakening tussen canoniek en apocrief voor ons minder gemakkelijk dan voor de statenvertalers (p. 72v). Door het proces van actualisatie en herinterpretatie worden de grenzen van de canon feitelijk doorbroken (p. 74). Dan is er ook nog de grens tussen grondtekst en vertaling die soms vervaagt. De Septuaginta bijvoorbeeld heeft eeuwenlang als gezaghebbende, geïnspireerde vertaling gegolden, en Houtman suggereert op p. 65 om weer, net zoals Augustinus deed, aan beide, de Hebreeuwse Bijbel en de LXX, een gezaghebbende status toe te kennen. Maar nog beter is het, zegt hij, te beseffen dat we de Bijbel uitsluitend bezitten als Woord in beweging, in de gestalte van de Hebreeuwse Bijbel, de Septuaginta en de Vulgaat, en andere oude en nieuwe vertalingen. Hier raakt volgens mij het onderscheid tussen bijbeltekst en vertaling wel verloren.

Tot slot is er volgens mij een grens overschreden tussen uitlegkunde en inlegkunde, als Houtman op p. 182 zegt dat de binnenkant van de tekst, de zgn. geestelijke betekenis, niet inherent is aan de tekst zelf, maar tot stand komt door de interpreet in samenspraak met de tekst.

Een vrij domein?

Zoals ik al heb gezegd, zijn de hoofdstukken 7 en 8 van groot belang om de mening van de auteur zelf te leren kennen, als het gaat om gezonde uitleg van de Bijbel. Hij start met de constatering dat de Schrift een vrij domein is, dus dat iedereen in principe het recht heeft om die Schrift te lezen en er zijn mening over te geven. Maar soms lijkt het vandaag of we met de Bijbel alle kanten op kunnen. Daar wil Houtman terecht niet in meegaan, en daarom pleit hij voor een *gedragscode* voor exegeten, een ethiek van de uitleg. Op zichzelf is dat natuurlijk een sympathiek voorstel, maar het klinkt mij toch nog behoorlijk vrijblijvend in de oren.

Het gaat me ook te veel over de houding van de uitlegger in plaats van over het resultaat van de exegese. Het gaat tenslotte toch om de vraag of de uitkomst van de exegese spoort met het geheel van de heilige Schrift, met andere woorden: of de Schrift met behulp van de Schrift verklaard wordt, dus of de verklaring van mensen overeenkomt met de mening van de Heilige Geest.

In elk geval geeft Houtman vervolgens een *profielschets* van een christelijke exegeet in vier statements. Allereerst moet de historische wording van de Schrift voor hem een onomstotelijk feit zijn. Vervolgens moet hij ervoor oppassen om een modern en kritisch gehoor tevreden te stellen met oude manieren van actualisatie (zoals allegorie). Ten derde doet zijn visie op de uitleg hem kiezen voor het concept van de 'heilshistorie' waarmee de tweevoudigheid van de Schrift (Oude en Nieuwe Testament) het meest tot zijn recht komt. In de vierde plaats dient kerkelijke uitleg een gestalte van 'profetie' te zijn in dienst van de wording van het Nieuwere Testament. Dit zijn best goede handvatten in het algemeen. Alleen kun je met dat eerste handvat makkelijk op de loop gaan (bijv. als de geleidelijke groei van de Bijbel als menselijke factor wordt uitgespeeld tegen de goddelijke openbaring van de Bijbel). Verder lijkt me dat laatste handvat wel een loffelijk streven te zijn, maar ook een overschatting van de doorsnee exegeet. Schriftuitleg is ook nog niet zonder meer profeteren.

Samenvattend: het is mooi dat Houtman uiteindelijk een kerkelijke positie wil innemen als het om zijn exegetische arbeid gaat, en dat hij Jezus Christus wil hanteren als *de* sleutel voor een adequate uitleg. Tegelijk is het jammer dat hij andere opties niet duidelijk uitsluit. De Schrift is geen vrij domein, zoals hij wel vaak beweert. Want de Schrift laat het niet toe, zegt 2 Petrus 1:20, dat iemand eigenmachtig de profetische inhoud gaat uitleggen. Dat is voor de uitleggers zelf trouwens ook riskant en bedreigend. Want als je de eigenlijke boodschap van de Schrift verdraait, is dat tot je eigen verderf, zegt dezelfde brief in hoofdstuk 3.

Maar tot slot: ondanks negatieve punten is dit boek een aanrader voor wie zich wil verdiepen in de manier waarop je als christen het Oude Testament vandaag moet uitleggen en gebruiken.

N.a.v.: Cees Houtman, *De Schrift wordt geschreven. Op zoek naar een christelijke hermeneutiek van het Oude Testament*, Meinema, Zoetermeer, 2006. ISBN 90-211-4130-2, 597 pag. Prijs € 42,50

Schuilen

Toen wij dachten
dat zij niets
meer wist,
wilde ik nog iets
proberen met
een heel oud lied,
niet omdat we
verlangden naar
een laatste woord,
maar om met haar
te schuilen in
een psalm.

Ik zei: Ook
al ga ik
door een dal
van de schaduwen
des doods...

En zij: Ik vrees
geen kwaad.

En ik:
want Gij...

En zij:
zijt bij mij.

Geert Boogaard

Uit: *Niet vergeefs* 1984

Een verhaal uit het leven gegrepen.
Een demente vrouw zonder herinneringen.
Haar hoofd is leeg gewaaid.
Toch schuilt er in een hoekje van haar brein nog een psalm.
In haar jonge jeugd geleerd en gezongen.
De Heer is mijn Herder.
En de woordeloze citeert.
Uit haar hoofd.
Wat een troost en bemoediging.
God is nabij.
Een schuilplaats.
Ook als je niets meer weet.

Publiek opkomen voor Gods goede gebod, ook m.b.t. homoseksualiteit

Tot de hot issues van 2007 die in 2008 in onverminderde hevigheid aandacht zullen blijven vragen, behoort ongetwijfeld het standpunt van veel christenen rond homoseksualiteit. Een minderheidsstandpunt in de samenleving. Maar ook een standpunt dat die christenen zelf in toenemende mate verdeelt. De onrust binnen de CU was hier een duidelijk symptoom van. Een onrust die met de benoemde studiegcommissie even bezworen is. Maar waarschijnlijk ook inderdaad voor even. Het valt ook niet meer mee om, tegen de stroom in van de samenleving en al het daarbijbehorende mediageweld, publiek op te komen voor de exclusieve verbondenheid van seksualiteit aan het huwelijk. In de laatste maand van het jaar verscheen een mooi, op alle discussies terugblikkend artikel van ds. P.J. Vergunst in *De Waarheidsvriend* (van 13 december 2007, zijn titel: 'Machtige homolobby'). Hij signaleert allereerst dat al die discussies en media-aandacht het er voor homofiele gemeenteleden niet gemakkelijker op maken. Vervolgens schrijft hij:

Daar komt bij het feit dat homoseksualiteit in de Nederlandse samenleving is gaan gelden als het thema waarmee je kunt bewijzen een goed burger te zijn. Wie op grond van een consequente, op de Bijbel geënte levensovertuiging geen ruimte ziet voor homoseksuele relaties, discrimineert. Zo noemen we dat tegenwoordig. Met dank aan het COC, de veel te invloedrijke lobbyclub.

Vrijmoedigheid

Ooit zei een SGP-raadslid in een grote gemeente over zijn collega van GroenLinks: 'Ik wilde dat ik de vrijmoedigheid had om zo van mijn geloof in God te getuigen als hij zijn homoseksualiteit uitdraagt.' Wie waarneemt wat er in Nederland gebeurt, krijgt de idee dat er vanuit een weldoordachte strategie overal aandacht voor dit

thema dient te komen. Iemands seksuele identiteit moet in Nederland vooral publiek zijn.

De lijst is eindeloos: in de Amsterdamse openbare bibliotheek is een homoplein ingericht, Nederland moet na Duitsland ook een commerciële homozender krijgen, Enschede gaat met een eigen boot meevaren in de homo-optocht Gay Pride, plaatselijke COC-afdelingen registreren nauwgezet het aantal lokale homohuwelijken, we kennen een heuse homo-encyclopedie die 'een must voor elke schoolbibliotheek is', D66 beweert met droge ogen dat elk land dat tot de Europese Unie wil toetreden, het burgerlijk huwelijk moet openstellen voor paren van gelijk geslacht enzovoort. Nederland in 2007.

Psalm 1

Hebben we in de kerk door wat deze vloed aan berichten met ouderen en jongeren doet? Wat stellen we hiertegenover, in de eredienst, doordeweeks in de toerusting van de gemeenteleden én vooral in de 'liturgie van het leven', ons dagelijks bestaan voor het aangezicht van God? Is het denken over huwelijk en seksualiteit, over relaties en trouw niet een punt waarop christenen zich in onze tijd hebben te onderscheiden?

Gelukkig gebeurt dit wél, zoals recent in een preek over Psalm 1, waarin de man welzalg genoemd wordt die niet in de raad van de goddelozen wandelt (wat concreet!), die niet staat op de weg van de zondaren, maar die vreugde vindt in de wet van de Heere.

Nodig is het te verkondigen dat het leven binnen de grenzen van Gods verbond en je daarbij aan Zijn geboden willen houden, geen beknelde leven is, geen discriminerend gedrag inhoudt, maar dat er vreugde bij hoort. Nodig is dat allen die verantwoor-

delijkheid dragen in gezinnen, op scholen, in gemeenten die vreugde ook uitstralen.

Rechtvaardig leven

Op dit punt onderscheidden zich de eerste christenen. Dat betekende geen zelfverheffing 'omdat wij het beter doen', maar zelfverloochening omdat het welzijn van de naaste gezocht werd. Als we een missionair motief zoeken, reikt de Bijbel ons dit aan, ook in Psalm 1. Immers, 'de Heere kent de weg van de rechtvaardigen; maar de weg van de goddelozen zal vergaan.' Het luistert hier wel nauw in de communicatie, want wie is rechtvaardig? Geen (kerk) mens die buiten Jezus Christus leeft. Psalm 1 zegt ons dat we niet vrijblijvend over het leven bij Gods geboden kunnen spreken, maar plaatst die in het kader van de diepste troost en de laatste ernst van het leven. Daarnaast moet duidelijk zijn dat we het als rechtvaardige leven niet beperken tot onze visie op huwelijk en seksualiteit, maar dat de claim vanuit het Woord van God niet minder raakt aan onze geldbesteding, onze woordenschat, ons economisch leven, onze opvoeding, ons internetgedrag... Dat relativeert echter niet, maar verhoogt de spanning. De apostel Johannes noemt de liefde en de rechtvaardigheid (niet zijn, maar doen!) als kenmerken van een kind van God. In 1 Johannes 3 lezen we: 'Hieraan zijn de kinderen van God en de kinderen van de duivel te herkennen. Ieder die de rechtvaardigheid niet doet, is niet uit God, evenmin als hij die zijn broeder niet liefheeft.'

Training

Ouderen onderschatten veelal in welk levensklimaat jongeren - ook studenten - groot worden, een atmosfeer die zo anders is dan enkele decennia terug. Meer dan voorheen staat wat ze lezen en wat ze horen haaks op de boodschap van het Evangelie. Training in bijbelse principes, dát hebben onze jongeren vandaag meer dan ooit nodig. De Joden zeggen dat als

iemand je iets vraagt uit de wet, je in je antwoord niet mag stotteren. Daarom leren ze zo nauwgezet de Torah. Geldt dat ook niet voor christenen inzake het leven als minderheid in onze maatschappij? Investeren in bijbelse principes betekent tegelijk dat elke vorm van discriminatie taboe is, dat er respect geleerd wordt voor andere mensen als medescheepselen van God en dat er voor homofiele gemeenteleden in de christelijke gemeente een klimaat is waarin hun eenzaamheid doorbroken wordt.

Samenwerking?

Christenen mogen investeren in het zoeken naar het op goede wijze toepassen van de wil van God in hun leven. Het is zeer de vraag of samenspreking of samenwerking met instanties als het COC en de Gay Parade daarbij op onze weg ligt. Als een raadslid van de ChristenUnie zich vanwege haar lesbische relatie terugtrekt, hoeft ik in het Reformatorisch Dagblad en het Nederlands Dagblad niet direct te lezen wat het COC daar wel van denkt. Het COC is ook niet degene die de wacht hoeft te betrekken bij de politieke koers en de concrete keuzen van de Christen Unie - dat doen de leden, het congres, het partijbestuur op basis van de eigen statuten. Wat moeten we als mensen die willen leven bij de autoriteit van Gods Woord, met plannen komen om tijdens de homomaniëfestatie Gay Pride een bootje met christen-homo's mee te laten varen, met de mening van een vereniging als RefoAnders die hiervoor voelt? Welk signaal gaat ervan uit als 81 procent van de leden van 'het gereformeerde homoplatform' Contrario een relatie met iemand van gelijk geslacht niet bezwaarlijk vindt?

Avondmaalsformulier

Christus heeft Zijn gemeente geheiligd, door haar te reinigen met het waterbad door het Woord, om haar voor Zich te plaatsen, zonder vlek of rimpel, heilig en smetteloos, schrijft Paulus aan Efeze en aan Kolosse. Dat raakt niet minder openbare én verborgen zonden van heteroseksuele gemeenteleden, dat raakt volgens ons avondmaalsformulier allen die echtbreuk plegen en ontucht bedrijven, trouwens net zo goed als het hun aangaat die twistziek zijn of tweedracht veroorzaken. We moeten constateren dat zelfs binnen de kerk over de betekenis van het zevende gebod geen eenduidig belijden meer mogelijk is. Eind november verscheen het kwartaalblad Vroom en vrolijk van het Landelijk Koördinatie Punt kerk en homoseksualiteit vanwege gebrek aan abonnees voor het

laatst. Is de emancipatie in de kerk ten einde? In dezelfde week besloot de Verenigde Protestantse Kerk in België gemeenten de ruimte te geven een relatie van stellen van gelijk geslacht in te zegenen. Alsof het huwelijk in de Bijbel als een instelling van God niet van unieke waarde is.

Ethische politiek

In zijn deze dagen verschenen dagboek Avonduren constateert Andries Knevel dat in de ChristenUnie - met de SGP als jarenlang voertuig van de christelijke politiek - de nadruk op ethische politiek vrij geruisloos verschoven is naar sociale politiek. Het is te hopen dat van deze terechte waarneming een signaalwerking uitgaat, opdat onze christenpolitici zich geen keus laten opdringen tussen micro- en macro-ethiek, tussen aandacht voor beschermwaardigheid van het leven en de zorg voor het milieu. Van Daniël ging er immers niet iets uit omdat hij in de regering zat, maar omdat hij Gods Woord bewaarde en Zijn Naam niet verloochende. Christenen zijn in Nederland een betrekkelijk kleine minderheid. Hun identiteit ligt in het leven bij Gods Woord. Voor de 'zeer machtige' Romeinse stadhouder Felix (Hand. 24) stond ooit de apostel Paulus, ervoor uitgemaakt een oproer te veroorzaken. Zijn antwoord? 'Maar dit erken ik voor u dat ik volgens die Weg die zij sekte noemen, op die manier de God van de vaders dien, en dat ik alles geloof wat er in de Wet en in de Profeten geschreven staat.'

Is het zo duidelijk wat in 'Wet en Profeten' hierover geschreven staat dan? Wat Vergunst betreft is dat inderdaad zo. En ik ben dat met hem eens. Een paar weken eerder was op die vraag ook

ingegaan door de hersteld hervormde dr. P. de Vries in het *Reformatorisch Dagblad* (27 nov. 2007) onder de titel: 'Bijbel duidelijk over homoseksualiteit.' Hij protesteert tegen de bewering dat er meerdere bijbelse visies zouden zijn op homoseksualiteit en homoseksuele relaties. Die bewering verraadt, vrees ik, een schriftbenadering die oprukt. Denk ook aan het rapport dat binnen de NGK de vrouw in het ambt heeft voorbereid. Je signaleert verschillende, elkaar niet dekkende lijnen in de Schrift. En vervolgens kan er vrij gekozen worden welke lijn in onze context het beste zou passen. Een vergelijkbare benadering zie je ook in de discussies rond homoseksualiteit opduiken. De Vries wijst die af: 'Zien we de Schrift als een veelheid van elkaar eventueel tegensprekende getuigenissen van mensen over God, of zien we de Schrift als het Woord van God in woorden van mensen die door God in Zijn dienst werden gesteld om Zijn wil te vertolken? Die laatste visie sluit aan bij het zelfgetuigenis van de Schrift en was tot aan de verlichting algemeen aanvaard binnen de kerken.' Maar levert die visie in dit geval geen problemen op? De Vries gaat daarop in:

Voortgang

Geeft de Schrift echter op alle gebieden metterdaad één geluid? De eeuwen door hebben Bijbellezers geconstateerd dat de ethiek van het Oude Testament niet in alle opzichten overeenstemt met die van het Nieuwe Testament. Augustinus heeft - met anderen voor en na hem - gewezen op de notie van de voortgang in de openbaring. Het oude Israël was aan de spijswetten gebonden. Onder de nieuwe

bedeling zijn ze hooguit een optie voor Messiasbelijdende Joden. Polygamie was onder de oude bedeling toegestaan, maar de schaduwen ervan werden onderstreept. Onder de nieuwe bedeling wordt teruggegrepen op de scheppingsorde. Dat geldt bijvoorbeeld voor de echtscheidingspraktijk. Die wordt veel meer ingeperkt dan onder de oude bedeling het geval was.

En nergens biedt het Nieuwe Testament ruimte voor geweld of dwang in het kader van het verbreiden van de boodschap van het Evangelie.

Wie de Schrift als het Woord van God leest, zal hem lezen in de overtuiging dat de Schrift één boodschap heeft. Bij het op het spoor komen van die boodschap zal hij verdisconteren dat er sprake is van voortgang in de openbaring. Hij zal echter niet boven het Nieuwe Testament als uiteindelijke openbaring van God willen gaan staan.

Slavernij

Wanneer wordt gesproken over homoseksualiteit wordt wel eens verwezen naar slavernij. Daarover hebben orthodoxe christenen in het verleden toch ook verschillend gedacht? De kwestie van slavernij kan echter niet op één lijn met die van het huwelijk en seksualiteit worden gezet. Slavernij werd onder de oude bedeling getolereerd, al kon volgens de wetten van

Mozes een Israëliet na zeven jaar slaaf te zijn geweest vrijkomen, en vervolgens was er de mogelijkheid om in het jubeljaar in vrijheid te worden gesteld. De apostelen hebben kennelijk de slavernij als gegeven aanvaard, maar blijkens de brief van Paulus aan Filemon dit instituut - in de lijn van de mozaïsche wetgeving - van binnenuit ondergraven.

Als het gaat om slavernij, is het van belang dat in de antieke samenleving andere zaken - bijvoorbeeld de verplichting een aantal jaren bij dezelfde zaak te werken - als een vorm van slavernij werden gezien dan tegenwoordig het geval is. Bij de beoordeling van het verschijnsel slavernij moeten we daarom ook de historische en economische context betrekken.

Samengevat: er zijn geen meerdere Bijbelse visies op slavernij, maar het Bijbelse getuigenis daarover is enigszins diffuus.

Scheppingsorde

Een belangrijk uitgangspunt in ethische zaken moet de scheppingsorde zijn. Dan is duidelijk dat slavernij geen scheppingsorde is. Heel anders ligt het met het huwelijk tussen één man en één vrouw. Dat is heel duidelijk in de schepping gefundeerd. In samenhang daarmee wordt in zowel het Oude als het Nieuwe Testament homoseksueel gedrag afgewezen, evenals bijvoorbeeld afgodendienst. Ook ten aanzien

van dat laatste verschijnsel doet de Schrift geen concessies, hoe sympathiek aanhangers van afgodendienst ook mogen zijn. De afwijzing van homoseksualiteit in de Bijbel is nog strikter dan de afwijzing van polygamie.

Wie stelt dat een gemeentelid dat 'in liefde en trouw' een homoseksuele relatie aangaat niet laakbaar handelt, neemt het moderne levensgevoel als uitgangspunt en niet het concrete getuigenis van God. Dat laat geen tweërlei uitleg toe. Hooguit kan men zich van het eenduidige getuigenis distantieren.

Wie de homoseksueel gerichte mens hulp wil bieden, moet uitgaan van het Bijbelse getuigenis. Dat laat geen enkele ruimte voor homoseksueel gedrag in welke vorm dan ook. Wel geldt dat wie zijn zonde belijdt en laat, barmhartigheid zal geschieden. Bij God is vergeving en ook kracht om tegen de zonden te strijden. Een christen heeft vergeving van zonden, maar is niet volledig verlost van zijn zondige aard. Juist als die aard op seksueel terrein strijdig is met het Woord van God is dat diep ingrijpend. Dat mag echter nooit leiden tot relativering van het Bijbelse getuigenis.

De gezonde leer: voor hoofd en hart

Zitten we als kerken van gereformeerde belijdenis in een ontwikkelingsproces van verstandskerk naar gevoelskerk? En is dat proces, wat je er ook van vindt, nu eenmaal een gegeven? Die vragen zijn opgeworpen door onze deputaten Dienst en Recht wat ons eigen kerkelijk leven betreft (zie de Kroniek in dit blad daarover). Maar die vragen leven niet alleen bij ons. Is er überhaupt perspectief voor een kerk die in dergelijke tegenstellingen gaat denken? Krijgt een gereformeerde kerk, die kerk van het Woord wil zijn, niet uit dat Woord de stevige les mee dat verstand en gevoel onlosmakelijk zijn als het gaat om wat levend geloven en belijden is? Is het Bijbelse 'kennen' niet altijd een kennen dat

tegelijkertijd nooit zonder een echte relatie is en ook nooit zonder echt weten? Ik kwam een aardig artikeltje over deze vragen tegen in *De Wekker* van dr. C.M. van Driel ('Leervolheid', 16 november 2007). Het wil aandacht vragen voor de nauwe samenhang van leer en leven, van dogmatiek en ethiek. Het begint zo:

Op kerkelijke vergaderingen heft zo nu en dan iemand zijn vinger omhoog, terwijl zijn stemgeluid iets daalt, en dan klinkt het weer: 'Broeders, we lopen dertig jaar achter, maar we gaan de Gereformeerde Kerken (synodaal) achterna.' Er bestaan ook variaties die het op twintig jaar houden. Dergelijke opmerkingen klinken niet alleen tijdens stijlvolle donkere-pakken-

parades, maar zijn ook koffietafelwijsheid. Blijkbaar zijn er ontwikkelingen op het gebied van leer en leven aan de gang die veel mensen zorgelijk stemmen. In dit artikeltje enige beschouwingen over de samenhang daartussen.

Algemeen lijkt de zorg over de ontwikkelingen in leer en leven overigens niet te leven. Een bepaald slag christelijke spraakmakers met invloed - van het woord 'leider' krijg ik allerlei kriebels - telt vooral de zegeningen. Weliswaar boeten structuren en samenhangende levens- en wereldbeschouwingen aan invloed in, christenen getuigen dan toch maar makkelijker dan vroeger. Waarvan en waarover, ja, dat is punt twee.

Strijden

Vroeger was dat, zeker ook in gereformeerde kring, anders. Het is niet zo heel lang geleden dat alle soorten gereformeerden bekend stonden als geharnaste strijders voor de leer. Daarbij ging het in ieder geval om iets dat door het hele Nieuwe Testament heen een belangrijk onderwerp is. Als de manier waarop gereformeerden streden niet altijd even aansprekend werd gevonden, hing dat mogelijk samen met het feit dat bij 'leer' in het Nieuwe Testament niet het element van zuiver intellectuele kennis overheerst. In het Nieuwe Testament is het hart er altijd bij betrokken. Met leer wordt in het Nieuwe Testament altijd het hele evangelie bedoeld, alleen dan in onderwijzende vorm.

Hij gaat dan uitvoeriger in op het onderwijs van het Nieuwe Testament hierover. Een klein kernstukje eruit:

De leer stond bij de eerste christenen in hoog aanzien. In het Nieuwe Testament komen uitdrukkingen voor als 'de goede leer', 'de gezonde leer', terwijl de apostel Paulus herhaaldelijk aandringt op het zuiver houden van de leer en het vasthouden daaraan (1 Tim. 1:10 en 4:6; Tit. 2:7). De gemeenteleden moeten elkaar die leer in alle wijsheid ontvouwen (Kol. 3:16). De kerk heeft niet alleen uit te komen voor de goede en schone leer, maar ook voor alles wat met haar strookt (Tit. 2:1).

Concluderend schrijft hij:

In het licht van dit alles hadden gereformeerden alle reden om voor de leer op te komen. Helaas wekte hun strijd voor de leer wel eens de schijn alsof het daarbij uitsluitend om een leerstelsel in intellectuele zin ging. Als Jezus de menigten in

de leer onderwees, deed Hij dat niet als informatievoorziening, zonder persoonlijk appel. Maar juist omdat het evangelie van God een kracht is, was en is er wel reden om te strijden voor de handhaving en bevordering van de gezonde en zuivere leer. Bewaar het pand, zogezegd.

Van levensbelang

Opvallend is de moeite die het kost om de laatste tientallen jaren het belang van de leer, en daarom ook de leer zelf, over te brengen op de verschillende generaties in de gemeente. Daar zijn vele oorzaken voor te noemen. In dit artikel wil ik er twee uitwerken die samenhangen met het verband tussen leer en leven.

Met 'wij' bedoel ik gereformeerden in het algemeen. Ze hebben immers nogal wat gemeenschappelijk, en dat geldt zeker het probleem van de overdracht. De eerste oorzaak die ik wil noemen is dat blijkbaar niet meer wordt ingezien dat de leer van levensbelang is. Dat geldt in verschillende opzichten. Jezus en Paulus noemen dwaal-leraars allebei verscheurende wolven (Mat. 7:15; Hand. 20:29v). Ook uit Paulus' brieven is duidelijk dat hij dwaalleer ziet als een levensgroot gevaar. Maar ook in een ander opzicht is de leer van levensbelang, omdat er meer samenhang tussen leer en leven, leven en leer is dan sommigen voor waar willen houden. Zo verzette drs. A.A. van der Schans zich enige tijd geleden tegen de gedachte van 'pessimisten' dat de bevindelijk-gereformeerde zuil hetzelfde lot staat te wachten als de synodaal-gereformeerde. Volgens hem is er een beslissend verschil in de relatie tussen leer en ethiek. Bij de synodalen beïnvloedden verschuivingen in de ethiek en de dogmatiek elkaar. In gereformeerdvrijgemaakte kring ziet hij hetzelfde. Bij de bevindelijk-gereformeerden daarentegen is er vergaande aanpassing aan de samenleving op het gebied van de ethiek (levensstijl, consumentisme, media, gezinsvorming, vakantiebesteding enzovoort). Het verschil met de 'wereld' is gradueel, niet meer principiële. Opvallend vindt hij dat de leer daardoor nagenoeg niet wordt beïnvloed. 'En op het punt van de leer vallen de wezenlijke beslissingen met de daarbij horende consequenties' (RD 7 mei 2007).

Op Van der Schans' argumentatie is best wat aan te merken. Waar het mij hier vooral om gaat is de stelling dat de leer niet zou lijden onder de aanpassing op ethisch gebied. Deze lijkt mij rijkelijk gewaagd. Van der Schans ziet dat zelf ook in. Verderop schrijft hij dat de spanning tussen de steeds verdergaande aanpassing

van de levensstijl aan de tijdgeest en de zuivere leer eens té groot kan worden. Alleen vanuit een innerlijke overtuiging, gevoed door de Heilige Geest, kunnen de bevindelijk-gereformeerden, evenals alle andere christenen, een zout en een licht in deze wereld zijn.

Sterker dan Van der Schans zou ik willen benadrukken dat de spanning tussen leven en leer die leer feitelijk nu al op non-actief zet. Waar er geen leven voor Gods aangezicht is, wordt God niet als Vader aangeroepen, Jezus niet als Heer beleden en de Geest als een onpersoonlijke kracht ervaren. Als de leer niet wordt beleefd en geleefd, is er van levenswijding geen sprake. Het Nieuwe Testament weet niet van een scheiding tussen leven en leer zonder wederzijdse doordringing. Het formeel onderschrijven van een geloofsbelijdenis zonder deze te belijden is een innerlijke tegenstrijdigheid die geen stand houdt.

Vervolgens voert hij een pleidooi voor een levende, levendige en dus niet voorspelbare overdracht van de leer in met name de prediking. Om te eindigen met een paar opmerkingen die, denk ik, voor 'onze' kerken niet minder waar (en waarschuwend) zijn dan de 'zijne'.

Sporen

Nog even terug naar het begin. Heeft de vergelijking met de gang van zaken in de Gereformeerde Kerken, die ons als schrikbeeld wordt voorgehouden, werkelijkheids-waarde? Er zijn er die het ontkennen, omdat bij ons de leer niet in het geding zou zijn. Formeel is dat grotendeels ook zo. Maar materieel is er meer te zeggen. In de Gereformeerde Kerken was het niet meer beleven van de leer het begin van het einde. Pas daarna kwam de oeverloosheid van het begrip hebben voor alles wat niet meer traditioneel klonk. Zo kan het hedendaagse gereformeerden ook vergaan, of ze nu leven van de leer zonder Heer of van de inspiratie van allerlei winden van leer. Ketterij was tenslotte niet het enige dominante spoor in de Gereformeerde Kerken. Ook het evangelisch evangelie kan aan de blijdschap van de gemeenschap met de belijdenis der vaderen geen boodschap hebben.

Kinderen krijgen? Ja, graag!

'Als zij kinderen van God krijgen, ontvangen ze een kostbaar geschenk', zo krijgt elk kersvers bruidspaar te horen in de kerk bij de huwelijksbevestiging. Een kostbaar geschenk. Wordt dat ook zo beleefd? En wordt er naar het ontvangen van dat geschenk ook verlangd? Er zijn tijden geweest dat we daar met elkaar vaker hardop over nadachten en discussieerden dan vandaag. Discussies over omgang met voorbehoedsmiddelen, uitstel eerste kind, motieven voor uitstel of afzien van een volgend kind. Er is ooit meer over geschreven en gepreekt dan de laatste jaren gebeurt. Hebben wij dan met elkaar zo eenstemmig een bijbelse koers gevonden? Ik waag het zeer te betwijfelen. Ds. Joh. de Wolf kennelijk ook, want hij heeft de pen opgepakt om er in het *Gereformeerd Kerkblad* (mid-den en zuiden) twee artikeltjes aan te wijden. In alle voorzichtigheid, maar toch ook in alle duidelijkheid, wil hij er aandacht voor vragen of we onder ons in genoemde vragen qua praktijk en motivering niet gelijkvormiger aan de wereld zijn geworden dan bijbels gezien te verantwoorden is. In zijn eerste artikel ('Kinderen: mag het ietsje meer zijn?', 17 nov. 2007) schetst hij eerst de situatie buiten de kerk: late zwangerschappen, hooguit twee kinderen, toenemend geheel afzien van kinderen e.d. Dan kijkt hij naar hoe het in de kerk is:

Deze ontwikkelingen zie je niet alleen buiten de kerk, maar ook best onder ons. En dat roept wel vragen op. Je krijgt soms het idee, dat God er nauwelijks bij betrokken wordt als het om kindertal en kinderevangelisatie gaat. Of spreekt de Bijbel vandaag anders dan vroeger?

Ouderschap facultatief?

Samenwonen is vandaag eigenlijk al net zo normaal als trouwen. Als relatievorm is dat samenwonen veel vrijblijvender dan het huwelijk. Het gevolg is, denk ik, dat heel de sfeer rond huwelijk en seksualiteit ook veel vrijblijvender wordt. Mensen die nog wel trouwen, ook in de kerk, lijken toch vaak het idee te hebben dat je het huwelijk verder zelf kunt invullen zoals je dat wilt. Nu moest ik onlangs weer het

huwelijksformulier voorlezen, en toen viel me opnieuw op wat daarin over de kinderzeggen wordt gezegd. Het staat er volgens mij heel mooi en evenwichtig. Als tweede doel van het huwelijk wordt gesteld: 'Daarnaast wil de Here door het huwelijk bouwen aan de volgende generaties met het oog op de komst van zijn koninkrijk. In het paradijs zei Hij tegen man en vrouw: Weest vruchtbaar en wordt talrijk. Ook nu worden echtgenoten geroepen tot het ouderschap, wanneer de Here de mogelijkheden daarvoor geeft.' Er is dus nog steeds een roeping tot het ouderschap. Een keuze voor bewuste kinderloosheid is daarmee in strijd.

De vraag blijft natuurlijk wel: hoeveel kinderen? Dat kunnen we elkaar moeilijk voorschrijven, elke situatie is weer anders en dit blijft in principe ook de eigen verantwoordelijkheid van ieder ouderpaar. Er kunnen allerlei goede redenen zijn om een nieuwe zwangerschap uit te stellen of zelfs voorgoed tegen te houden. Wel moeten we er met elkaar voor oppassen, dat we niet te makkelijk trendvolgers worden. In deze trant: buiten de kerk worden de gezinnen gaandeweg kleiner, daaraan passen we ons aan, om niet als een buitenbeentje gezien te worden. Dat is weinig zelfstandig. De leefstijl van christenen mag toch wel een eigen karakter hebben?

Groei van binnenuit

De laatste jaren wordt er sterk op gehamerd dat elke kerk een missionaire gemeente moet zijn. Daar wordt veel tijd en geld aan besteed. Want de kerk moet groeien, en daarom moeten we mensen van buiten naar binnen halen. Dat is op zich natuurlijk prima, maar we vergeten toch niet te veel de groei van binnenuit? Of krijgen we langzamerhand een andere visie op de kinderdoop, zodat de kinderen voorlopig nog niet meetellen, en pas gedoopt worden als ze er zelf voor kiezen? Dat zou een erg frustrerende gedachte zijn, die de interne groei van de kerk op losse schroeven zou zetten.

Maar uit de Bijbel blijkt zonneklaar dat ook kinderen er helemaal bij horen. God telt hen als in Israël ingelijfd (Psalm 87). Gezinsvorming is niet altijd de makkelijkste weg naar kerkgroei, maar wel de meest natuurlijke weg. En bovendien zijn er ook gewoon menselijke argumenten om te streven naar wat grotere gezinnen dan het gemiddelde van vandaag. Als burgers in Nederland hebben we de gezamenlijke taak om tegenwicht te bieden aan de vergrijzing. En zijn de moslimgezinnen geen aansporing om als christenen nog meer ernst te maken met gezinsvorming? En last but not least: is het ook niet gewoon heel gezellig om in een groter gezin op

te groeien? En wat is mooier dan dat de straten krioelen van spelende kinderen (zie Zacharia 8:5)?

Kortom: zoek eerst Gods koninkrijk, ook als het gaat om de kinderzegen.

In het tweede artikel ('Twee kinderen is genoeg', 1 december 2007) wil De Wolf de door hem gewenste bezinning nog wat extra stimuleren door de weergave van een (gefingeerd) gesprek. Hij bedacht een wijkouderling Frank, die de moed heeft één en ander aan te zwengelen op een pastoraal bezoek bij Martin en Lisette, vader en moeder van twee dochttertjes. Op zijn vraag of er ook verlangen is naar een derde kindje, krijgt hij het nodige te horen over hun gezellige, maar niet al te ruim bemeten huurflat. Ze wonen er best, maar willen toch sparen om op den duur naar een koophuis te kunnen. Het heeft geen haast. Voor een derde kindje is ondertussen geen ruimte. Trouwens de zuster zegt dat dat ook niet best zou uitkomen vanwege haar baan (drie dagen per week). Dan gaat het gesprek zo verder:

De ouderling laat het gezegde op zich inwerken en geeft het gesprek dan een nieuwe insteek.

Frank: *Afgezien nu van die praktische dingen, werk, huisvesting enz., zouden jullie wel een derde kindje willen? Of vinden jullie je gezin nu wel compleet?*

Lisette: *Ik heb geen makkelijke bevalingen gehad. Als ik nog een keer zwanger zou worden, zou ik daar wel tegen opzien. Maar als je 't mij vraagt, waarom zou er nog zo nodig een kindje bij moeten komen? Ik vind het met z'n viertjes al ge-*

zellig genoeg. En meer kinderen geeft ook meer rompslomp.

Martin: *Daar denk ik toch een beetje anders over. Ik weet wel: een man heeft in zekere zin makkelijk praten. Ik hoef geen zwangerschap uit te dragen of een bevalling te ondergaan. Maar een jongetje erbij, naast onze twee meiden, dat zou ik wel erg leuk vinden.*

Lisette: *Een jongetje? Nee, daar moet ik nog niet aan denken. Ik ben zelf met alleen maar broers groot geworden, en dat is was geen onverdeeld genoeg.*

Frank probeert opnieuw iets dieper te komen in het gesprek dat wat oppervlakkig blijft.

Frank: *Nu praten we hier natuurlijk als christenen over. Vinden jullie niet dat we als christenen over gezinsvorming meer kunnen zeggen dan we tot nu toe gedaan hebben?*

Lisette: *Je wilt toch niet zeggen, dat we allemaal weer van die grote gezinnen moeten kweken zoals vroeger? Daar pas ik voor. Ik wil als vrouw nog wel wat aan m'n leven hebben.*

Frank: *Dat zeg ik niet. Ik probeer alleen te vragen hoe we God hierbij kunnen betrekken. Ik denk dat je als getrouwden kinderen niet alleen krijgt voor je eigen plezier. Zelfs niet allereerst. Je mag ze vooral grootbrengen voor God. Daarom worden ze gedoopt.*

Martin: *Maar hoe zou je dat dan in onze situatie willen invullen?*

Frank: *Ik heb niks in te vullen, dat is jullie eigen verantwoordelijkheid en die kan niemand overnemen. Ik wil jullie alleen herinneren aan het eerste doel van de kinderzegen. Elk kind dat je krijgt, is een kind dat meetelt voor Gods rijk. Ik denk*

aan het lied dat jullie ook graag zingen, en het liefst nog in canon: 'Zoek eerst het koninkrijk van God.'

Martin en Lisette kijken elkaar eens aan, zo van: *wat moeten we hier nu mee?*
Martin: *Dat zal allemaal waar zijn, maar we blijven toch met die praktische problemen zitten.*

Frank: *Misschien dat je daar anders tegen aankijkt, als je Gods koninkrijk alle voorrang geeft. Ik noem maar even jullie huisvesting. Zou je ook niet kunnen nagaan of je een groter huis kunt huren in plaats van te wachten tot je kunt kopen? En als jullie weer een kindje zouden krijgen, Lisette, dan kun je toch nog wel blijven werken, ook al is het wat minder? Waar een wil is, is een weg.*

Lisette: *Ik zie het allemaal nog niet zo zitten.*

Martin: *Ja, Frank, je maakt het ons door dit gesprek niet makkelijker.*

Frank: *Dat begrijp ik. Maar ik vond het mijn plicht het aan de orde te stellen. Trouwens: ik hoorde eens een preek over 'de moeite van de makkelijke weg'. Soms vinden wij het eenvoudige leven met God het allermoeilijkste wat er is...*

Het besef dat je vruchtbaarheid een gave van God is én een opdracht van Hem..., daarmee valt onderhand weer een wereld te winnen, in de kerk.

Nader Bekeken

Neem een proefabonnement op NADER BEKEKEN! U ontvangt het blad 3 maanden lang voor maar € 5,-. Wilt u iemand een waardevol cadeau aanbieden? Denk dan eens aan een geschenkabonnement op NADER BEKEKEN. Het kost u slechts € 10,- en hij/zij ontvangt het blad dan een halfjaar lang! Bel 050-3013636 of mail woordenwereld@scholma.nl of kijk op www.woordenwereld.nl.

**De redactie
feliciteert
koningin Beatrix
met haar
70ste verjaardag
op 31 januari en
wenst haar Gods
zegen toe**

foto © RVD

Nieuw: cahier 75

Altijd veilig

Gods vasthouden en ons volhouden

Ds. H. Drost

*Ga je belijdenis van je geloof doen?
Heb je belijdenis van je geloof gedaan?
Of weet je niet of je het wel moet doen?
Dan schreef ik dit voor jou.*

*Dit boek gaat over Gods vasthouden en
ons volhouden.
Over veiligheid bij God.
En over eenzaamheid zonder God.*

*Dat soort ervaringen staat warm en
herkenbaar beschreven in hoofdstuk 5
van de Dordtse Leerregels. Dat hoofdstuk
vertelt blij over Gods vasthouden van
struikelende mensen. Vanuit de Bijbel wil
ik er met je over nadenken. In dit boek
vind je naast persoonlijke bijbelstudie ook
tips om er samen over te praten op een*

*vereniging of in de groep. Er staan ook
tips in om samen met de gemeente er mee
bezig te zijn in een kerkdienst.*

*Ik heb het geschreven toen ik predikant
was in de Gereformeerde Kerk
(vrijgemaakt) in Houten en veel jongeren
blij waren met het houvast dat je in deze
belijdenis vindt. Door veel mensen in de
gemeente werd enthousiast gereageerd
na de kerkdiensten over dit onderwerp.*

*Nu werk ik in het buitenland. In Oekraïne
mag ik werken in de ondersteuning van
kerken.*

Ds. Henk Drost

Register op Nader Bekeken jaargang 14 - 2007

Schriftlicht

P. Niemeijer	Gods belofte en Gods recht	jan	1
M. Heemskerk	Christen zijn is lichtdrager zijn	feb	33
G. Kwakkel	Gebed om kinderloosheid	mrt	65
P. Groen	Blijvende lichtglans van Gods wet	apr	97
L.W. de Graaff	Ik ben de weg	mei	129
H. van den Berg	Heb geduld	jun	161
C. van den Berg	Kwaad dat kwelt	jul/aug	193
P. Niemeijer	Groei van de kerk	sep	225
D.S. Dreschler	Volhouden!	okt	257
A.A.J. de Boer	Heilige stilte	nov	289
P. Schelling	De ruimte van Gods geduld	dec	321

Kroniek

H.J.C.C.J. Wilschut	Rust mijn ziel, uw God is Koning!	jan	5
	Fundamenteel en niet fundamenteel	jan	7
	Het blijvend probleem	feb	36
	Gesprek over het verleden	feb	39
C. van Dijk	Dooperkenning	mrt	68
	Dubbel paspoort	mrt	70
	Gereformeerde scholen	mrt	71
H.J.C.C.J. Wilschut	Geen kerkrechtelijke belemmeringen?	apr	101
	Voorbarig?	apr	103
	Kerk-zijn in 2007	mei	132
	Levend belijden	jun	164
	Wat valt er nog te praten?	jun	168
	Breuk en breuklijn	jul/aug	196
C. van Dijk	Schip op strand, baken in zee	sep	229
H.J.C.C.J. Wilschut	Vreemde vrijgemaakten	okt	261
	Bezinning	okt	265
C. van Dijk	Peter Wierenga en de belijdenis		
	aangaande de kerk	nov	292
	Bidden om kerkelijke eenheid	nov	296
H.J.C.C.J. Wilschut	Herhaling van zetten. Over de Balans		
	en het rapport DKE	dec	326
	Vrouw in het ambt	dec	328

Thema

A.N. Hendriks	Een vurig pleidooi voor meer baptisme	jan	10
	De verplichting van onze doop	feb	41
A. Slob / Z.J. Westland			
	Jeugd en invloed van de media	mrt	73
A.N. Hendriks	Geestdoop en vervulling	apr	106
	De Apostolische Geloofsbelijdenis in		
	onze kerkdienst	mei	137
	Dr. Willem Smouter verantwoordt zich	jun	169
J.W. van der Jagt	Gemeenschap en kerkgang	jul/aug	200
H.J.C.C.J. Wilschut	Kerk op de evenwichtsbalk. 100 jaar		
	Gereformeerde Gemeenten	sep	233
M.H. Sliggers	Kerkverband in saamhorigheid	okt	266
H.J.C.C.J. Wilschut	Van Bruggen tussen dogma en exegese	nov	298
A.N. Hendriks	Het avondmaal als gedachtenis	dec	330

Column

R.Th. Pos	Werkende vrouw	jan	14
G. Zomer	Drempelvrees	feb	45
R.Th. Pos	Goed - gelovig	mrt	77

G. Zomer	Nu is de zangtijd aangebroken	apr	109
H. van Leeuwen	Wat is het verschil?	mei	136
R.Th. Pos	Trendvolgen of trendsetten?	jun	173
G. Zomer	Een christelijke camping	jul/aug	204
H. van Leeuwen	Eerste levensbehoefte	sep	238
R.Th. Pos	Godfashion	okt	270
G. Zomer	Een pilletje	nov	302
R.Th. Pos	(Rijdende) Rechter	dec	335

Rondblik

G.J. Schutte	Naar een nieuwe Grondwet?	jan	15
P. Niemeijer	Gaven en werkingen van de Geest	feb	46
W. Wierenga	Seksuele beeldspraak	feb	49
P. Niemeijer	Charismatische gemeente	mrt	78
J. Wesseling	Onvolgroeide identiteit?	apr	110
H.J.C.C.J. Wilschut	Een dubbel gevoel	apr	112
P.L. Voorberg	Echtscheiding	mei	140
A.C. Breen	Overdopen is overlopen	mei	142
P. Schelling	Bericht van een zuster ver weg...	jun	174
M.J. Wijbeek	Waarom werd 'immer noordwaarts'		
	uiteindelijk grafwaarts?	jun	177
L.W. de Graaff	De passie van de sji'ieten	jul/aug	205
S.J. Driessen	Recht voor God?	jul/aug	207
R.C. Janssen	Ondertekening	jul/aug	209
P. Schelling	Bericht van twee zusters ver weg...	sep	239
A.C. Breen	Bomen over 1967...	okt	271
H. van Leeuwen	Is er een toekomst voor de gereformeerde		
	school?	nov	303
	Leren uit overtuiging	dec	336

Gemeentebreed

A.N. Hendriks	Preekbespreking	jan	18
H.J.C.C.J. Wilschut	Censura morum	feb	50
M.H. Sliggers	Gaan als geroepen	mrt	81
Joh. de Wolf	Beginnen we elke zondag weer bij AF?	apr	113
J.H. Bollemaat	Geloof.nu	mei	144
A. Bas	Ondertekening	jun	180
M.H. Sliggers	Toezicht of bemoeizucht?	jul/aug	210
H.J.C.C.J. Wilschut	Sprekende beelden	sep	243
A.N. Hendriks	Ouderennevendiensten?	okt	275
P. Niemeijer	Bevordering van ambtelijke zorg	nov	306
J. Wesseling	Het gebeurt...	dec	339

Korte boekbespreking

A.N. Hendriks	<i>God in drie woorden</i> (Alco Meesters)	jan	20
M.J.A. Zwikstra-de Weger			
	<i>Ik ben Bonhoeffer...</i> (Paul Barz)	jan	21
G.J. Schutte	<i>Strijdbaar of lijdzaam</i> (Gijsbert van den		
	Brink en Elco van Burg)	mrt	84
J. Wesseling	<i>Groeidend verlangen</i> (Egbert Brink)	apr	115
M.J.A. Zwikstra-de Weger			
	<i>Joël</i> (Joh. de Wolf)	apr	116
	<i>Luisteren naar Zijn Stem</i> (C. Bijl e.a.)	apr	117
A.N. Hendriks	<i>Bitterzoet</i> (Jan Blok)	apr	118
M. Heemskerk	<i>Woord, Rijk en schepping</i> (W. Nieboer)	jun	147
P.L. Storm	<i>'Ik keek mijn ogen uit'</i> (W.G. de Vries)	sep	245
M.J.A. Zwikstra-de Weger			
	<i>Dat geloof je toch niet!</i> (Michael Green)	okt	277

Boek van de maand

J.W. van der Jagt	<i>Geestrijk leven</i> (H. ten Brinke, J.W. Maris e.a.)	jan	22
H.J. Boiten	<i>Handboek Nederlandse kerkgeschiedenis</i> (H.J. Selderhuis, red.)	feb	53
H.G.L. Peels	<i>Zij aan zij</i> (E.A. de Boer)	mrt	86
Joh. de Wolf	<i>Een rein hart</i> (M.H. Oosterhuis)	apr	119
S.M. Alserda	<i>Gereformeerde Missiologie & Oecumenica</i> (C.J. Haak)	mei	148
H. Drost	<i>Tijd voor genade</i> (Terry L. Johnson)	jun	182
J. Beekhuis	<i>Ze hebben lief, maar worden vervolgd</i> (Henk Bakker)	jul/aug	212
G.J. Schutte	<i>Vrede stichten</i> (Stefan Paas)	sep	246
H.J.C.C.J. Wilschut	<i>Romeinen</i> (J. van Bruggen)	okt	278
A.N. Hendriks	<i>De Geest van God</i> (Willem J. Ouweneel)	nov	309
J.W. van der Jagt	<i>Eén kerk in meervoud</i> (R. de Reuver)	dec	341

Gedicht

G. Slings	Vannacht, R. Campert	jan	25
	Volle maan, Kees Spiering	feb	57
	Couveuse, Paul Gellings	mrt	90
	De hand van mijn vader, Armand van Assche	apr	122
	Overbodig gebed, Geert Boogaard	mei	152
	Gedenk de koster, Jac. Lelsz	jun	185
	De moeder, Ivo de Wijs	jul/aug	216
	Want, jan 2005, Remco Campert	sep	249
	Kloppen svp, C. Buddingh'	okt	282
	Opdracht, Harmen Wind	nov	312
	Zondagochtend, Wielwijk, J. Eijkelboom	dec	345

Persrevue

P.L. Storm	Opgewekt aan 'Opwekking?'	jan	26
	Dutchbatter in Sebrenica	jan	27
	Abortus, een kwaad om te blijven bestrijden	jan	29
	Lege troost op overvolle begrafenissen	jan	30
	Het belang van het kerkverband - NGK (en GKv)	feb	58
	Heeft de kerk leiders nodig?	feb	60
	De kerk heeft dienaars nodig!	feb	63
	Hoe realistisch is het mensbeeld van het CDA?	mrt	91
	Kerkdiensten en 'kerkelijk jaar'	mrt	93
	Leren bijbellezen voor scholieren	mrt	95

G.J. Schutte	Regeringsverantwoordelijkheid	apr	122
	Burgerschapskunde	apr	124
	Catechismus als veilige ankerplaats	apr	126
	Luther en de nabije dood	apr	127
P.L. Storm	Verontrustend functieverlies van de zondag	mei	153
	NGK en vrouw in het ambt - de stand van zaken	mei	155
	Opmerkelijk commentaar	mei	157
	Geloof en gebed als je ongeneeslijk ziek bent	mei	158
	EO - 40 jaar	jun	186
	Toenadering tot Rome?	jun	189
	Emerging churches	jun	190

	De hype van zalvingen, genezingen en rituelen	jun	191
	Is leven met Gods geboden het leven met idealen of illusies?	jul/aug	217
	Ideaal en illusie te boven	jul/aug	220
	Vergadering van Gelovigen, maar geen kerk...	jul/aug	221
G.J. Schutte	Religie macht tot vrede	sep	250
	Het kwade benoemen	sep	252
	Soevereiniteit in eigen kring?	sep	253
P.L. Storm	Verdraagzaamheid, een nieuw kenmerk van de kerk?	okt	283
	De Hersteld Hervormde Kerk	okt	286
	Kerkelijke ruimte voor de herdoop?	okt	288
	Hoe bruikbaar zijn liederen uit Opwekking?	nov	313
	De levenscyclus van een kerk	nov	316
	Het evangelie in de context van de westerse cultuur	nov	317
	Nietzsche, nihilisme en herlevend religieus besef	dec	346
	De heilige God van 2008	dec	349
F.J. Bijzet	Nieuwe bijbelvertaling in Zuid-Afrika	dec	351

Register Nader Bekeken jaargang 1-14

Iedere jaargang van Nader Bekeken blijft toegankelijk doordat er in het januarinummeer registers van de afgelopen jaargang worden opgenomen. Om het zoeken te vergemakkelijken is nu ook van alle eerder verschenen jaargangen één groot trefwoordenregister samengesteld. U kunt het vinden op www.woordenwereld.nl, onder Nader Bekeken.

Trefwoordenregister

abortus	29-30	gemeentestichting	265-266	politiek	15-17,123-124,250-251,253-255
Abraham	1-4	genade	99-100,182-184	predikant	63,302
ambten/ambtsdragers	81-83,86-89,155-157, 180-181,210-212,227-228,306-308	genezing	79-80,191-192	prediking	18-19
apartheid	177-180	Gereformeerde Gemeenten	233-237	preekbespreking	18-19
Apostolicum	137-139	GodFashion	270	profetie	79
Assen-1926	271-272	grondwet(swijziging)	15-17	rechtvaardigheid van God	1-4,335
avondmaal	330-334	Heidelbergse Catechismus	126-127	rein/onrein	119-121,258
avondmaalsformulier	333	Heilige Geest	22-24,46-48,78-80, 106-108,309-311	religie	250-251,346-349
Balans	9-10,36-39,103-105,326-328	heiligheid van God	349-350	rituelen	191-192
baptisme	10-13	heiliging	22-24,208-209,217-220	roeping	81-83
beamergebruik	244-245	herdoop	70,142-144,288	Rooms-Katholieke Kerk	189
beelden (in de kerk)	243-245	hermeneutiek	297-298,328-330	rouwverwerking	30-31
beeldspraak	49-50	Hersteld Hervormde Kerk	286-287	samenleving	84-85,124-126,246-248
bekering	299	identiteit	71-73,110-111	schuldbelijdenis	113-115
belijdenis	7-10,36-39,58-60,137-139, 164-168,292-296,326-328	independentisme	268	Sebrenica	27-28
bergrede	33-36,45,129-131	islam	129-131,205-207,317-318	secularisatie	133-134
bevestigingspastoraat	80,192	Israël	12	SGP	123-124
biblicisme	192	jeugdkerk	270	sji'ieten	205-207
B(ond van) G(ereformeerde) J(ongeren)	207-209	jeugdzorg	253-255	Sodom	1-4
bijbellezen	95-96	jongeren	73-76,109,124-126, 207-209,253-255,270	synode, GS Amersfoort-West 1967	273
bijbelvertaling	351-352	Jongeredag (BGJ)	205-207	synodebesluiten	211-212,229-232
catechese	144-145	kerk	174-176,190,225-228, 265-266,316-317,341-344	toekomstverwachting	115-116,260
catechismus	126-127	kerkdienst	93-95,113-115,137-139, 153-154,200-203,275-276	tolerantie	283-285
CDA	91-93	kerkelijk jaar	93-95	tongentaal	24,78
censura morum	50-52	kerkelijk leven	132-135	triangelgedachte	71-73,110-111,303-305
charismatisch denken	46-48,78-80, 106-108,169-172,309-311	kerkgeschiedenis	53-56,212-215, 233-237,260-264,271-274	tijdgeest	173,199-200,260-264, 317-318,339-341,346-349
Chr. Geref. Kerken	229-232,316-317	kerkrecht	101-102	uitverkiezing	300-301
communicatie	243-245	kerkverband	58-60,102-103,266-269	VBOOK	30
cultuur	317-318,346-349	kerkvisitatie	210-212	Veenhof-congres	39-40
Curaçao	174-176,239-242	kinderdoop	13,44,142-144	verbond	43-44
Deputaten Kerkelijke Eenheid	9-10,36-39, 103-105,296-298,326-328,328-330	kinderloosheid	65-68	verdraagzaamheid	283-285
Deputaten Toerusting evangeliserende		klanktaal	24,78	Vergadering van Gelovigen	221-223
gemeente	292-296	kwaad	193-196,252-253	verkiezing	300-301
doop	13,41-44,68-69,70,142-144,288	leiderschap	60-62,63	vrede	246-248,250-251
doop met de Geest	106-108	liturgie	113-115,243-245	vroomheid	216-220,223
doopformulier	42-43	lijden	193-196	vrouw	14
Drie-eenheid	20	media(invloed)	73-76	vrouw en ambt	86-89,155-157,328-330
duiveluitwerping	80,192	mensbeeld	91-93	vrucht van de Geest	47-48
echtscheiding	140-141	middagdienst	153-154	Vrijmaking	260-264,272-273
eenheid, kerkelijke	9-10,36-39,103-105, 296-298,326-328,328-330	missiologie	148-151	wedergeboorte	11
EO	186-188	Ned. Geref. Kerken	7-10,36-39,58-60,101-102, 103-105,158-159,168-169,196-200, 271-274,296-298,326-328,328-330	wederkomst	12-13,321-325
eredienst	202-203	ondertekening(sformulier)	9,164-168, 180-181,209-210	wet	11,97-100,217-220
erfzonde	299-300	onderwijs	71-73,95-96,110-111, 136,303-305,336-339	zending	148-151,239-242
gaven van de Geest	24,46-48,78-80,83, 106-108,169-172,309-311	onthefing (uit ambt)	81-83	ziekenzalving	191
gebedsgenezing	79-80	oordeel	65-68	ziek zijn	118
Geest, Heilige	22-24,46-48,78-80, 106-108,309-311	Open Brief	198-199,273	zonde	299-300
geloof	22-24,182-184,277-278,299	opwekkingsliederen	26-27,313-315	Zuid-Afrika	177-180,351-352
geloofsgroei	182-184,225-228	ouderen (in de kerk)	275-276		
geloofsopvoeding	336-338	overdopen	70,142-144,288		
geloofsvertrouwen	289-292,339-341	overheid	15-17,73-76		
geluk	161-164	pluraliteit (van de kerk)	341-344		
gemeentegrenzen	230-232				
gemeentelopbouw	306-308				

Personenregister

Bekkum, K. van	60-61	Grievink, J.W.	60-61	Schenau, J.G.	230
Boer, E.A. de	164-168,168-169	Harinck, C.	237	Schilder, K.	263
Bolhuis, Bert	10-13	Hoksbergen, H.	103-105	Schoep, B.J.F.	272-273
Bonhoeffer, Dietrich	21	Janse, A.	197-198	Siegers, H.J.	140-141
Botha, P.W.	177-180	Kersten, G.H.	234	Smouter, W.	169-172
Bruggen, Diny van	158-159	Kinneging, A.	252-253	Sonneveld, Reinier	95-96
Bruggen, J. van	298-301	Kok, R.	235	Steenblok, C.	235-236
Bruggen, M. van	71-73	Kuyper, A.	253-255	Telder, B.	197-198
Bruijne, A.L.Th. de	106-108	Luiten, B.	26-27	Troost, Ph.	49-50
Butter, P. den	229-230	Luther, Maarten	127	Velde, M. te	261-264,265-266
Calvijn, J.	7,41-42,191,331	Moerkerken, A.	236-237	Voorberg, P.L.	68-69,70,292-293
Comrie, A.	235	Mudde, J.M.	58-60	Vos, Pieter	303,336
Deddens, K.	94	Nietzsche, Friedrich	346-349	Vries, M. de	70
Douma, J.	70	Peels, H.G.L.	349-350	Vries, W.G. de	245-246
Douma, Jos	71-73	Ridderbos, H.N.	112-113	Wierenga, Peter	69,157,292-296
Geelkerken, J.G.	271	Rouvoet, André	253-254		
Glas, J.	71	Rover, Arie de	71-73,110		

Beknopt tekstregister

Genesis	1-2	88	Hebreeën	10:25	203-204
	2-3	271-272	Jakobus	1:25	100
	17:2,7,9,10	43-44		5:14-15	191-192
	18:16-33	1-4	2 Petrus	3:8b-9	321-325
Exodus	14:14	289-292			
Deuteronomium	30:11-14	217-220	NGB	art. 27-29	69,292-295
Psalmen	51	119-120		art. 29	285
Ezechiël	29:17v	5-6		art. 34	143-144
Hosea	9:10-16	65-68		art. 36	247-248
Habakuk	1:1-11	193-196	Heid. Cat.	antw. 55	46,201
Haggai	2:4,14-15,19,23	257-260		antw. 74	143
Zacharia	12:6,10	12		antw. 75	333,334
Mattëüs	5:14-16	33-36		zd. 32	48
	7:13-14	129-131	DL	I,17	144
Marcus	16:15-20	47	Kerkorde	art. 3-5	81
Johannes	2:4	161-164		art. 10	102
	14:6	129-131		art. 20,23	81
Handelingen	2	78-80		art. 31	81,268
	15	342		art. 44	210-212,269
Romeinen	1:16-17	281		art. 60	332
	5:1	299		art. 81	50-52
	5:12	299-300		art. 83	267
	7	299			
	9:11-13	300-301			
	12	46-47			
1 Korintiërs	7	140-141			
	11:24	330,333			
	12	46-48,78-80			
	14	78-80			
	14:14-15	24			
2 Korintiërs	3:3,6-8,13a,14-15	97-100			
	12:12	48			
Galaten	5:19,22v	48			
Efeziërs	4:1-2,14-15	284			
	4:16	225-228			
	5:18	106,108			